

Kadınlar, boyun eğin!

İngilizce konuşulan evanjelik dünyada – bütün mezhepler genelinde – her ay en az bir yeni kitap cinsiyet sorusu ve buna bağlı bütün konular hakkında yayımlanıyor: toplumsal cinsiyet, transseksüellik, evlilik, aile, kürtaj, istismar, Hristiyan evliliklerinde aile içi şiddet vb. Almanya’da bu sıklık daha düşük; insanlar mevcut durumla rahat bir düzen kurmuş. Bu konuyu ele alan belki yılda üç kitap çıkıyor.

Hristiyan dünyasından bazı fırtınalı dalgalar geçiyor. Bunlar, her kuşakta bu sorularla yeniden yüzleşmek ve kendimiz, evliliğimiz ve kilisemiz için cinsiyetler arası ilişkiyi nasıl yaşamamız gerektiğini ve nasıl yaşayabileceğimizi yeniden anlamak için yeterli bir nedendir. Hristiyanlar yönlerini İsa’ya ve elçilere, dolayısıyla da Kutsal Kitap’a göre belirler.

Bilindiği gibi pek çok muhafazakâr Hristiyan, cinsiyetler arası ilişkiyi genel hatlarıyla şöyle anlar: Adem’in ve onunla birlikte her erkeğin, Havva’ya ve genel olarak kadına karşı daha üstün, daha sorumluluk yüklü bir önderlik rolü vardır. Bu yüzden kadın boyun eğer ve kilisede ya hiç görev almaz ya da pek az görev alır. Vaaz vermez ve öğretmez. Bu, kilise tarihinin öğretisidir; birinci ve ikinci yüzyılın değil, ama oradan başlayarak birkaç on yıl öncesine kadar. Ve pek çokları bunun ilahi gerçek, doğru öğreti ve doğru yaşam pratiği olduğunu düşünür. Bunun ardındaki motivasyon Kutsal Kitap’a bağlılıktır, buna hiç şüphe yok. Ancak bu erkek egemenliği temelden sorgulandığında, o zamana kadar fark edilmemiş düşünce kalıpları ortaya çıkar.

ABD’de bu görüşü T4G ve Gospel Coalition gibi daha yeni hareketler ve en çok da Güney Baptistleri (The Danvers Statement) savunur. Grudem, Moore, Piper, Schreiner, Köstenberger, DeYoung, Keller, Carson, Storms, MacArthur ve Strauch bu – bence kökten yanlış – görüşü savunan tanınmış kişilerdir. Ben de uzun süre bu görüşü savundum ve öğrettim; adı geçen kardeşlerin çoğuna ve onların tefsir çalışmalarına değer veriyorum. Görüş ayrılığı bu erkek-kadın konusuyla ilgilidir (ve savundukları Kalvinizmle, ama bu burada önemli değil).

Almanya’da bazı girişimler ve yayınevleri bu önderleri izlemeye, bu tezleri yeniden canlandırmaya ve Kutsal Kitap gerçeği olarak sunmaya kendilerini çağırılmış hissediyor. Burada, “Kutsal Kitap’a bağlılıklarını” çoğu noktada tıpkı onlar gibi benim de savunduğum, ama bu erkek-kadın konusunda savunmadığım bazıları sayıyorum: E21, EBTC, 3L-Verlag, CLV-Verlag, CSV-Verlag, CV Dillenburg, Betanien vb., Dışa Kapalı ve Serbest Kardeşler toplulukları, Rusya Almanlarının damgasını taşıyan kiliseler, kısmen FeG’ler ve EFG’ler de, KFG.org altında listelenen bütün kiliseler.

Bu belge, Güney Afrikalı Terran Williams’ın “How God Sees Women: The End of Patriarchy” adlı kitabından iki bölüm içerir. Kendisi büyük bir kilisenin pastörüdür ve bir süre öncesine kadar tamamlayıcı görüşü, yani kadının hiyerarşik olarak boyun eğmesini – gerçi ılımlı bir biçimde – savunmuş ve yukarıda adı geçen ABD’li kardeşleri izlemiştir. Ta ki Kutsal Kitap metinlerini bir kez daha esaslı biçimde ele alıp bu görüşü tamamen reddetmek zorunda kalana dek. Benim de başıma benzer, hatta neredeyse aynı şey geldi. Bundan, bir kez daha aydınlatıcı olan ve bu ataerkil ve tamamlayıcı görüşü düpedüz çürüten bir kitap doğdu.

Hans-Jörg Ronsdorf, Nisan 2022, Ekim 2026’da genişletildi

Kitabın tamamı artık Almanca olarak mevcut

Terran Williams: Wie Gott Frauen sieht. Biblische Perspektiven jenseits von Macht und Tradition (Tanrı Kadınları Nasıl Görüyor. Güç ve Geleneğin Ötesinde Kutsal Kitap’a Dayalı Bakış Açıları). Kirche für Alle, 2026.

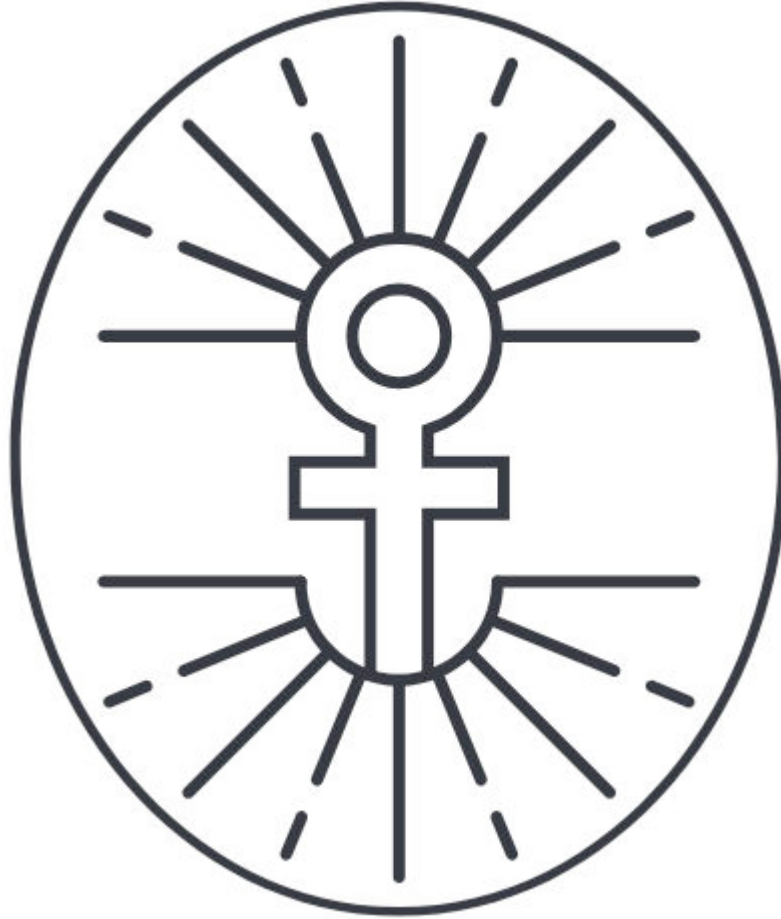
Ciltsiz kitap, 18,80 € (ISBN 978-3-9826027-8-3): <https://www.amazon.de/dp/3982602785>

Kindle e-kitap, 9,80 €: <https://www.amazon.de/dp/B0HDPLZJ3C>

Kitap hakkında daha fazlası: <https://www.hans-joerg-ronsdorf.de>

Aşağıdaki iki bölüm – 8. bölüm “Ey kadınlar, boyun eğin” ve 9. bölüm “Kendini uyarlayan Tanrı” – bu Almanca baskının metnidir.

8

Ey Kadınlar, Boyun Eğin

“Eşler ne birbirleriyle hiyerarşik bir ilişki içindedir ne de her biri istediğini yapan, birbirinden ayrı özerk birimlerdir. Aksine evlilik, karşılıklı boyun eğme ilişkisidir.” Richard Hays¹

“Kızlarımızı bir gün kocalarına boyun eğmeye hazırlamalıyız.” Kısa süre önce bir annenin bunu eşime söylediğini duyduğumda, bu beni gerçekten düşündürdü. Kızım Ivy’ye bir gün kocasına boyun eğmeyi gerçekten öğretmeli miydim? Kendi evliliğinde önderlik–boyun eğme konusu zaten yeterince kişiseldir. Ama çocuklarıma evlilik hakkında hangi dersleri vermem gerektiğini düşünmek zorunda kaldığımda, doğru olanı öğretmek konusunda kendimi daha da yükümlü hissediyorum.

Tek noktalı tamamlayıcılık

Ancak bu ve bir sonraki bölüm için yaptığım araştırma sırasında, Tanrı’nın bütün evlilikler için idealinin, karı koca arasında yetki ve boyun eğmenin en ılımlı biçimini bile içerdiği düşüncesine kesin olarak ve

tamamen veda ettim. Efesliler 5'te okuduklarıma dayanarak uzun süre, kocanın karısına karşı özverili önderliğinin, Mesih'in kilisesine karşı özverili önderliğini yansıtmayı gerektğini düşünmüştüm.

Tek noktalı tamamlayıcılık, kadınların kilisede ve toplumda erkeklere önderlik edebileceği, buna karşılık kadınların kocalarına karşı bir tür tek yönlü boyun eğme uygulaması gerektiği görüşündedir.² Bununla, kadının hem evlilikte hem de kilisede boyun eğmesini talep eden *iki noktalı tamamlayıcılıktan* ayrılır. İlginçtir ki dünya çapında pek çok ilahiyatçı ve kilise tek noktalı tamamlayıcılığı savunur.³

Bu kitabı okuyan iki noktalı tamamlayıcılık taraftarlarının pek çoğunun, kadınları kilise önderliğinden dışlamaktan vazgeçmeye ikna olacağını, ama belki yine de evlilikte bir tür yetki–boyun eğme biçimine tutunacağını tahmin edebiliyorum. Bu görüşü birkaç yıl boyunca kendim de savunduğum için bunu çok iyi anlayabiliyorum.

Efesliler 5 üzerindeki ilerleyen çalışmam beni tek noktalı tamamlayıcılıktan da vazgeçmeye yönelttiğinde, ilginçtir ki bu evliliğimde önemli değişikliklere yol açmadı. Birazdan açıklayacağım gibi, evliliğimde zaten aşağı yukarı bir karşılıklılık savunucusu (mutualist) olduğumu fark ettim. Çünkü neredeyse yirmi yıllık evlilik deneyimim bana bir şey öğrettiyse o da şudur: Eşit haklara sahip ortakların evliliği, eşlerden birinin önderlik ettiği ve diğerinin izlediği bir evlilikten çok daha arzu edilir. Ve bu, benim ve başkalarının sık sık vaaz ettiği, “Hristiyan” evlilik hakkındaki şu gibi pek çok güzel slogana rağmen böyledir: “O kendini feda eder, kadın uyum gösterir; o önderlik eder, kadın izler; o harekete geçirir, kadın onaylar.”⁴

İsa kocanın karısına karşı bir önderlik rolünden tek kelimeyle bile söz etmese de,⁵ Pavlus'un bu konuda söyleyecek çok şeyi var gibi görünür; özellikle bu bölümde öncelikle ele alınan metin olan Efesliler 5'te. Kastedilen şu ayetlerdir (LUT – Almanca Luther çevirisi; metin Almancadan çevrilmiştir):

21 Mesih korkusu içinde birbirinize boyun eğin.

22 Ey kadınlar, Rab'be boyun eğin gibi kocalarınıza boyun eğin. 23 Çünkü Mesih nasıl kilisenin başıysa, koca da karısının başıdır – Mesih onu kendi bedeni olarak kurtarmıştır. 24 Ama kilise nasıl Mesih'e boyun eğiyorsa, kadınlar da her konuda kocalarına öyle boyun eğsinler. 25 Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevdiyse ve onun için kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin; 26 onu kutsal kılmak için. Onu sözle birlikte su yıkamasıyla temizledi; 27 kiliseyi lekesi, buruşukluğu ya da buna benzer bir kusuru olmayan, tersine kutsal ve kusursuz, görkemli bir kilise olarak kendisi için hazırlamak üzere. 28 Kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karısını seven kendini sever. 29 Çünkü hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir; tersine onu besler ve ona bakar, tıpkı Mesih'in kiliseye yaptığı gibi. 30 Çünkü biz onun bedeninin üyeleriyiz. 31 “Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak.” 32 Bu sır büyüktür; ama ben bunu Mesih'e ve kiliseye uyguluyorum. 33 Bu nedenle siz de: Her biriniz karısını kendisi gibi sevsin; kadın da kocasına derin saygı gösterson.

Bu bölümle uğraşırken aklıma C. S. Lewis'in bir cümlesi geldi: “Pek çokları ... ağızlarında bir pipo, ellerinde bir kalemle zor bir teolojik metni çözmeye çalışırken yüreklerinin kendiliğinden şarkı söylediğini fark eder.” Efesliler 5, teolojiyle dolu, yıllardır üzerinde uğraştığım böyle zor bir metindir. Onunla bu kadar yoğun biçimde uğraşmamın üç nedeni var.

Birinci neden şu: Dünyadaki en önemli ilişkim eşimle olan ilişkimdir. Tanrı'nın Sözü'ne uymak ve Tanrı'nın bilgeliğini evliliğime uygulamak istiyorum; bu bölüm de evlilik konusundaki en önemli Kutsal Kitap metinlerinden biridir; bu yüzden onu doğru anlamak istiyorum.

İkinci neden şu: Bu bölümün “erkek önderlik eder, kadın izler” şeklindeki okunuşu, kendi deneyimimle ve kültürel algımla çelişir. Bunu biraz daha açmak istiyorum: Benim kadar – birçok bakımdan benden de fazla – eğitilmiş ve yetkin bir kadınla evliyim. Parayı benden daha iyi yönetebilir ve şu anda benden daha çok kazanıyor; çocuklarımızın duygusal ve pratik ihtiyaçlarını benden daha iyi değerlendirebilir; ve doğası gereği insan gruplarına benden daha iyi önderlik edebilir. Üstelik Tanrı ailemiz ve hizmetimiz hakkında benimle konuştuğu kadar onunla da konuşuyor gibi görünüyor. Ona karşı önderlik rolümü öne sürdüğümde, bu bana yalnızca keyfi değil, aynı zamanda ilişkimizi ve onun yetkinliğini zedeleyen bir şey gibi geliyor. Dürüst olmak gerekirse, ona önderliğimi sunmaktansa onunla *eşit haklara sahip bir ortak* olarak birlikte çalışmak bana çok daha iyi görünüyor.

Bu bölümle boğuşmamın üçüncü nedeni şudur: Mükemmel Kutsal Kitap yorumcuları bile bu bölümün ne söylediği konusunda farklı sonuçlara varır, pastörler de kanaatlerini somut bir evliliğe nasıl uygulayacakları konusunda farklı sonuçlara varır. İlk okumada sözler ne kadar basit görünse de, daha yakından bakıldığında Efesliler 5 yanıtlardan çok soru doğurur. Yalnızca ilk birkaç ayete bakalım: Pavlus evlilik ilişkisi hakkındaki açıklamalarına neden karşılıklı boyun eğme ile ilgili ayetle başlar? “Baş” ne demektir? “Boyun eğmek” ne demektir? “Boyun eğmek” sözcüğü 21. ayette (“Birbirinize boyun eğin”), 22. ayette (Ey kadınlar, kocalarınıza boyun eğin) ve 24. ayette (Kilise Mesih’e boyun eğ) her seferinde aynı anlama mı gelir? Ve kadınların kocalarına “her konuda” boyun eğmesi somut olarak ne anlama gelir?

Bu soruları dört farklı yorum – ya da “görüş” – üzerinden ele alacağım. Efesliler 5’teki bölümün dörtte üçü kocaya yöneldiği için, her görüşü bir Hristiyan kocadan ne istendiğine göre tanımlayacağım. Bu dört görüş kocayı karar verici (1. görüş), son sözü söyleyen (2. görüş), eşit haklara sahip ortağının hizmetkârı (3. görüş) ve kurtarılmış *paterfamilias* (4. görüş) olarak görür.

1. görüş: Koca normal durumda karar vericidir

Bu, Wayne Grudem’in görüşüdür. Grudem, Pavlus’un Efesliler 5:21’deki “Birbirinize boyun eğin” sözüyle bütün Hristiyanların bütün Hristiyanlara boyun eğmesini değil, yalnızca bütün Hristiyanların sadece üzerlerinde meşru yetkisi olanlara boyun eğmesini kastettiğini yazar. Başka bir deyişle: Boyun eğme, kadın için erkeğe karşı geçerlidir, ama kesinlikle tersi için geçerli değildir.

Grudem, “koca karısının başıdır” ifadesindeki “baş” sözcüğünün “üzerinde yetki” anlamına geldiğini söyler. Pavlus’un kocaları karıları üzerinde önderliği üstlenmekle yükümlü kıldığını, kadınlara da bu önderliği kabul etmelerini öğütlediğini söyler. Pavlus, İsa’nın kilise için yaptığı gibi kocanın karısı için canını vermesinden söz ettiğinde, bu onun kocayı karısını yalnızca sevmeye değil, ona sevgiyle önderlik etmeye de teşvik ettiği anlamına gelir. Grudem’e göre Pavlus son olarak Yaratılış 2:24’ü alıntılattığında, erkeğin kadın üzerindeki yetkisini Adem’in düşüşten önce Havva üzerindeki hâkimiyetine ilişkin anlatıya dayandırır.

Bütün bunların pratik sonuçlarına gelince, Grudem bunu kendi evliliğinde nasıl uyguladığını bize anlatır:

Büyük ya da küçük her kararda, aynı fikirde olsak da olmasak da, kararın sorumluluğu her zaman bendedir. (Burada her birimizin kendi kişisel sorumluluk alanında verdiği bireysel kararlardan değil, ikimizi de ilgilendiren kararlardan söz ediyorum.) Erkeğin baş oluşunun ancak on yılda bir, karı koca anlaşamadığında devreye girdiği görüşüne hiç katılmıyorum. Bence erkeğin baş oluşu, çiftin evlilik hayatı boyunca verdiği her kararda önemlidir. Gerçek bir erkek baş oluşu varsa, karar verme sürecinin ağırlık merkezinin karıda değil kocada olduğuna dair örtük bir uzlaşma vardır. Ve sık sık uzun tartışmalar olsa ve karşılıklı saygı ve özen gözetilmesi gerekse de, kararın sorumluluğu nihayetinde kocadadır.⁶

John Piper bu görüşe büyük ölçüde katılır. Babasının genellikle kararları verdiği anne babasının evliliğini sevgiyle hatırlar:

Babam eve geldiğinde ailenin başı açıkça oydu. Sofra duasını o ederdi. Aileyi dua ve tefekkür zamanı için o toplardı. Bizi Pazar okuluna ve ibadete o götürürdü. Arabayı o sürerdi. Nerede oturacağımızı o belirlerdi. Öğle yemeğine Howard Johnson's'a gitmeye o karar verirdi. Bizi masaya o götürürdü. Garsonu o çağırırdı. Hesabı o öderdi. Bir aile kuralını çiğnediğimizde ya da annemize saygısızlık ettiğimizde hesap vermemiz gereken kişi oydu. Bunlar annemizin en mutlu zamanlarıydı. Ah, babam evdeyken annem ne kadar sevinirdi! Onun önderliğini severdi. Sonradan Kutsal Kitap'ın buna "boyun eğme" dediğini öğrendim.⁷

Yaygın Hristiyan evlilik kitaplarının çoğu bu görüşü savunur. Örneğin birinde şöyle denir: "Koca ... evdeki önemli kararlardan sorumludur. ... Açık fikirli ve duyarlı bir kadın ... onun sevgisi, hayranlığı, koruması ve geçimini sağlaması karşılığında özgürlüğünden gönüllü olarak vazgeçer."⁸ Bir başkası da bu görüşü paylaşır: "Bir erkeğin evinin dışında birçok amiri olabilir, ama evde nazik bir şekilde yetki kullanma ve kendisine yaraşan saygıyı görme fırsatı vardır."⁹

Öteki görüşlere geçmeden önce şunu söylemek istiyorum: 1980'lere kadar Kutsal Kitap yorumcularının ve Hristiyanların neredeyse hepsi Kutsal Kitap'ı tam da bu şekilde okudu. Yani bu, ciddiye alınması gereken bir görüştür.

Ama dürüst olayım: Bu yaklaşım evliliğimin sonu olurdu! Bir pastör olarak bu görüşü hiç savunmadım. Kuşkusuz Grudem ve Piper hayatta benden farklı deneyimler yaşamıştır. Yine de bir kişinin ikisini de ilgilendiren kararların hepsini ya da çoğunu verdiği yakın bir ilişki düşünemiyorum. Şu sonuca varıyorum: Bu görüşü savunan çiftler ya yetiştirilmeleri ya da kültürleri nedeniyle eskinin "geleneksel evliliğini" tercih ediyorlar ya da doğuştan önder olan bir koca ile doğuştan izleyici olan bir kadından oluşuyorlar. Ama her evlilik böyle örülmüş değildir; hele Julie ile benimki hiç değil. Pastörlerin ve ilahiyatçıların son on yıllarda bu görüşün değiştirilmiş bir biçimini sunmalarına seviniyorum. Bazıları buna "yumuşak tamamlayıcılık" der; ben ona "son sözü söyleyen koca" diyorum.

2. görüş: Son sözü söyleyen koca (nadir durumlarda)

Timothy ve Kathy Keller çok satan kitapları *The Meaning of Marriage* [Evliliğin Anlamı] içinde tamamlayıcı evliliğin daha ılımlı bir biçimini savunur. Bütün bir bölümü, Pavlus'un – Grudem'den farklı olarak – evlilikteki cinsiyet rollerini 21. ayette karşılıklı boyun eğmenin ifadesi olarak sunduğu olgusuna ayırırlar. Keller'ler bunu, ötekine alçakgönüllülükle hizmet etme ve onu hoşnut etme kararı olarak tanımlar:

Filipililer 2:2-3'te Pavlus açıkça, Hristiyanlar arasında "alçakgönüllülükle herkesin ötekini kendinden üstün saymasını" söyler. ... Başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarımızdan daha önemli saymalıyız. Başka bir yerde "kendimizi hoşnut etmememizi", tersine "komşumuzu, iyiliği ve gelişmesi için hoşnut etmemizi" söyler. "Çünkü Mesih bile kendini hoşnut etmedi" (Romalılar 15:1-3). Pavlus Hristiyanlardan birbirlerinin "douloi'si" (Galatyalılar 5:13), harfiyen: köleleri olmalarını bile ister. ... İster koca ister karı olalım, kendimiz için değil, öteki için yaşamalıyız. Ve bu, evlilikte bir kocanın ya da bir karının en zor, ama aynı zamanda en önemli görevidir.¹⁰

Bu görüşe göre karşılıklı boyun eğme iki yönlü anlaşılmalıdır: Pavlus 22-24. ayetlerde kadınları kocalarına boyun eğmeye çağırırken, 25-29. ayetlerde kocalara karılarına (özverili sevgiyle) nasıl boyun eğeceklerini açıklar.

Karşılıklı boyun eğmeye rağmen Keller'ler kocanın baş olma rolünü desteklemeyi sürdürür. Bunu, karısıyla karşılıklı boyun eğme içindeki bir koca ifadesinden, "hizmet eden bir önder rolüne" boyun eğen bir koca ifadesine geçerek yaparlar.¹¹ (Burada şunu belirtmeliyim: "Boyun eğmek" sözcüğünün burada kullanılması tartışmalıdır, çünkü karşılıklı boyun eğme düşüncesindekinden farklı bir anlamı vardır: *Bir role boyun eğmek, bir kişiye boyun eğmekle hiç de aynı şey değildir.*)

Neyse ki Keller'ler, geçmiş yüzyıllarda kadının boyun eğmesinden anlaşılandan çok daha yumuşak bir önderlik biçimini savunur: "İki taraf anlaşamadığında, ama bir karar verilmesi gerektiğinde, [kocanın] belirleyici oyu kullanma ve (böylece) karar için daha büyük sorumluluğu üstlenme hakkı vardır."¹² Timothy Keller başka bir yerde bunu, kocanın "son sözü" söyleyerek karısının itirazlarını "geçersiz kılma" hakkı olarak tanımlar.¹³ Başka bir deyişle: *Koca yalnızca anlaşmazlık durumunda, gündelik kararlarda değil bir karar vermelidir.*

Uzun yıllar "yumuşak" bir tamamlayıcılık savunucusu olarak, bu akımın pek çok başka temsilcisi gibi ben de bu öğretiyi örneğin şöyle diyerek uyguladım: "Arada bir, çok nadir durumlarda, bir karar verilmesi gerekir. Anlaşamıyorsanız, kadın kocasından bu konuda bir karar vermesini istemelidir." Örneğin Güney Kaliforniya'da etkili bir tamamlayıcılık savunucusu pastör olan arkadaşım Alan Frow, evliliğindeki kararların neredeyse hepsinin birlikte verildiğini söyler; şöyle devam eder: "25 yıldır evliyim ve bu süre içinde eşim bana yalnızca beş kez şöyle dedi: 'Anlaşamıyoruz. Önder sensin, o halde git ve Tanrı'yı ara.'"¹⁴

Kendi evliliğimde, hep bir uzlaşma bulduğumuz için "karar yetkimi" kullanmak zorunda kalmadan yıllar geçti. *Ama bu aynı zamanda, Julie'ye karşı "önderlik rolümün" ve onun bana "boyun eğme" yükümlülüğünün, yaşadığımız deneyimde pratikte var olmadığı anlamına gelir.*

Son söz modeline ilişkin kuşklar

Yumuşak tamamlayıcılığın pek çok temsilcisi için – ben de uzun yıllar onlardan biriydim – kendi konumunu teolojik olarak güncellemenin zahmetli işi pek de çabaya değmez görünür. Yılın neredeyse her gününde onların evlilik biçimi karşılıklılık savunucularınıninkiyle tamıtamına aynıdır. Gerçekten de, *eğer yetki ve boyun eğmenin yumuşak bir biçiminin bile gerçekten Tanrı'nın bütün evlilikler için ideali olup olmadığını* sorgulamaya başlamasaydım, Keller'lerin görüşüne belki daha uzun süre tutunurdum (ve hâlâ tutunan başkalarını anlayışla karşılıyorum). Aslında beş ciddi kaygım bile var.

Birincisi: Kadının kocasının yetkisine boyun eğmesini bir ideal olarak sunarsak, onun kilisedeki ve toplumdaki önemli katkılarını göz ardı etmek o kadar kolaylaşır. Tamamlayıcılık savunucuları, kadının boyun eğmesinin bütün erkeklere değil, yalnızca kocasına ilişkin olduğunu vurgularken ılımlı bir tutum sergileseler de, bu noktayı yine de evde önderlik edilmesi gereken kadınların kilisede önderlik rolü üstlenmemesi gerektiğini savunmak için kullanırlar.¹⁵ Örneğin Frow, bir aile içindeki evlilik rollerinin, Mesih ile kilise arasındaki ilişkinin "gizemli bir aynası"¹⁶ olduğunu çok doğru bir şekilde söyler. Kadınların toplumda önderlik görevleri üstlenebileceğini kabul etse de, "Tanrı'nın ailesinde bu gizemli yansımanın görünür olması gerektiği" sonucuna varır.

Ama bu sıçrama haklı mı? Efesliler 5'te Pavlus, erkek ile kadının birliğinin, Mesih ile kilise arasındaki birliğe işaret eden bir "sır" olduğunu söyler. O halde tamamlayıcılık savunucuları neden bu "sırrı" bütün bir topluluğa toptan aktarma özgürlüğüne sahip olduklarını düşünüyorlar; öyle ki erkek ihtiyarlar bir şekilde İsa'yı koca olarak temsil ediyor (ve bu yüzden erkek olmak zorunda), kilisenin geri kalanı ise gelini temsil ediyor (ki bu, içine hem kadınlar *hem de erkekler* girdiği için tuhaf biçimde benzetmeden sapıyor)? Üstelik kilise ihtiyarlarının kilisenin kocasını temsil ettiği düşüncesi tehlikeli ve Kutsal Kitap'a

aykırıdır – özellikle de bu rolü açıkça yalnızca İsa üstlendiği için. Evlilik ile kilise arasındaki benzetmeyi sürdürürsek, kilise önderleri olsa olsa, Yuhanna 3:29'daki Vaftizci Yahya gibi, damat İsa'nın arkadaşı rolünü üstlenmelidir.

İkincisi: Pavlus'un – tamamlayıcılığın evlilik görüşüne göre – neden tam da ancak düşünle ortaya çıkmış olan hiyerarşik düzeni ideal olarak sunması gerektiğini kendime sordum; oysa Tanrı bu düşüşün sonuçlarını bir vaat olarak değil, uğursuz bir öngörü olarak bildirmişti: "O sana hükmedecek."¹⁷

Üçüncüsü: Hristiyan evliliklerinde eşin istismarının kanıtlanmış olarak ne kadar sık görüldüğünü her seferinde dehşetle karşılıyorum. Elaine Storkey gibi sosyologlar, kadının boyun eğmesinin Tanrı tarafından buyrulmuş bir norm olarak öğretilmesinin hiç de yararlı olmadığı görüşündedir. Kocalar yetkilerini "iyilikle" kullanmaları gerektiğini duysalar bile, Tanrı tarafından buyrulmuş bir erkek yetkisi düşüncesi onları kimi zaman "açıkça ya da bilinçsizce erkek ayrıcalıklarına ve hak iddialarına inanmaya teşvik eder. Böylece erkekler, eşleri için geçerli olmayan özgürlükler, statü ve görüşler üzerinde hak iddia eder".¹⁸ En kutsallaşmış koca türünden olmadıkları sürece, eşlerini gerçekten kendilerine eşit görmedikleri için, onlara – azıcık da olsa – daha aşağıymış gibi davranmaya daha yatkın olurlar.¹⁹

Yaşadığım Afrika'da cinsiyete dayalı şiddetin boyutu düpedüz dehşet vericidir. Karılarını itaatsizlik yüzünden döven Hristiyan kocaların hikâyelerini duydum (hatta kilisesindeki bir kadını kocasına itaatsizlik ettiği için döven bir pastörün hikâyesini bile). Ayrıca bazı araştırmalar,²⁰ kadının boyun eğmesi öğretisinin, istismara uğrayan bir kadının şiddet dolu bir evlilikte kalma olasılığını artırdığını gösteriyor. Üstelik yardım için başvurdukları kiliseler onlara çoğu zaman kendilerine eziyet edenden ayrılmamalarını öğütlüyor. Kendime şunu sordum: Bu öğreti Tanrı'nın idealiyse, Hristiyan kulaklarına ulaşır ulaşmaz neden bu kadar sık zarar veriyor?

Dördüncüsü: Yumuşak tamamlayıcılığı daha sert bir biçimine ne kadar tercih etsem de, bunun tamamen yeni bir yaratı olduğunu saptamak zorunda kaldım. Ilımlı tamamlayıcı evliliğe götüren yorum yalnızca yarım yüzyıl kadar eskirse, karşılıklılığa dayalı (mutualist) evliliğe götüren yorumdan bile daha yenidir. Keller'lerin tarzındaki bu yeni, yumuşak tamamlayıcılık için minnettar olsam da, bu yaklaşımın aslında tamamlayıcı bir evlilikten çok karşılıklılığa dayalı bir evliliğe benzediğini ima eden Grudem ve Russell Moore gibi tamamlayıcı ilahiyatçılara katılmak zorundayım. Metnin ayık bir yorumu, kararları düzenli olarak benim vermemi ve eşimin bana boyun eğmesini gerektiriyorsa, o zaman aslında hiçbir zaman "Kutsal Kitap'a uygun" bir evlilik sürmedik; tersine "eşit haklara sahip bir evlilik ortaklığı içinde karşılıklı boyun eğmeyi destekleyen" ve kararların "bir uzlaşma bulma süreciyle" verildiği bir evlilik sürdük – Moore "feminist" ve kesinlikle "Kutsal Kitap'a uygun" ya da tamamlayıcı olmayan bir evliliği böyle tanımlar.²¹ Grudem (ve tarihsel görüş) haklıysa, ya Tanrı benden davranışımı değiştirmemi ve eşimin yerine daha çok karar vermemi istiyor ya da ben teolojimi değiştirmek zorundayım. İnandığımız şeyle çelişki içinde yaşamaya devam etmek düpedüz tutarsızlık olurdu.

Beşincisi: "Kadın *neden* boyun eğmeli?" sorusuna bence tatmin edici bir yanıt yoktur. 1. görüş bugün çoğumuza yabancı gelebilir, ama yüzyıllar boyunca tamamen mantıklıydı: Kültürde ve kilise öğretisinde, kadınların erkeklerden aşağı olduğu ve bu yüzden kendi iyilikleri için yönetilmeleri gerektiği kanaati geçerliydi. Ama 1960'lardan beri bu düşünceler hem kültürde hem de kilisede geçerliliğini yitirmiştir. Hepimiz kocalarından daha zeki ve daha kararlı pek çok kadın tanıyoruz. Demek ki karar vermede aşağı olmaları söz konusu olamaz. Peki o halde neden?

Keller'lerin buna bir yanıtı var: "Bu sorunun yanıtı bir karşı sorudur: 'Mesih neden yetkiyi Baba'ya bıraktı?' " Onlara göre kadının kocasının yetkisine boyun eğmesi, Mesih ile Baba arasındaki ilişkiyi

yansıtmalıdır. Ama 3. ve 6. bölümlerde daha önce açıkladığım gibi, bu, Üçlü Birlik içindeki ilişkiyi yanlış yansıtır. Üstelik Kutsal Yazılar'ın hiçbir yerde Oğul'un yetkisini Baba'ya bırakmasını kadının yetkisini kocasına bırakmasıyla bir tutmadığı olgusunu da gözden geçirir.

John Piper başka bir yanıt verir: Hristiyan bir kadının kocasına boyun eğmesi, izleyen dünyaya kilisenin Mesih'e boyun eğmesini gösterir. Bu kulağa güzel geliyor, ama daha yakından bakıldığında şu görülür: Bu yalnızca, kocanın karısına hayatlarının her günü önderlik ettiği 1. görüşte işler. 2. görüş, Mesih'in kiliseye önderliğinin kötü bir temsilidir – İsa Rabbimizse, onun gündelik önderliğine razı oluruz; yalnızca arada bir, anlaşılmadığımızda İsa'nın koz kartını oynamasına izin verdiğimiz yumuşak bir ortak karar verme sürecine değil.

Keller ve Piper gibi ilahiyatçılar teolojik gerekçeler göstermeye çalışsa da, çoğu zaman daha pragmatik düşünen pek çok pastör kocanın yetkisini şu argümanla haklı çıkarır: İki başı olan her şey bir canavar olduğuna göre, sonunda faturanın [sorumluluğun] kime kesileceğini bilmek önemlidir. Ama bu gerekçeyi kabul edemem. Nedenini açıklamak istiyorum.

“Sonunda fatura kime kesilecek?”

İki kişilik bir ilişkide, aksi takdirde evlilik dağılacağı için, sorumluluğu gerçekten her zaman yalnızca bir kişi mi taşımalıdır? Bir spor takımının bir kaptana, bir ordunun bir generale ve bir şirketin bir CEO'ya ihtiyacı olduğunu anlıyorum. Ama Yaratılış 2:25'te dendiği gibi, ideal olarak birbirleriyle “çıplak”, yani bilinçli olarak kırılgan biçimde yaşayan, “tek beden” birliği içindeki iki insanın herhalde bir önderin yönetimine ihtiyacı yoktur! Tersine, birbirlerini eşit haklara sahip ortaklar olarak sevmeye ve birbirlerine hizmet etmeye bütün varlıklarıyla kendilerini adanmaları gerekir.

Evlilik konusunda çok etkili bir Hristiyan kitabı olan *Love and Respect* argümanı şöyle formüle eder: “Eşit haklara sahip iki başı olan bir evlilik başarısızlığa mahkûmdur. Bugün bu kadar çok insanın boşanmasının temel nedenlerinden biri budur.”²² Ama bu saçma iddianın kanıtları nerede? Bu konuda başka araştırmalar okumayı çok isterim. Düzenli olarak kiliseye giden 21.000 evli ve boşanmış Hristiyan kadınla yapılan güncel bir araştırma bunun tersi bir sonuca varıyor: “Eşlerden birinin kararları verdiği çiftler – kararları önceden diğer eşle konuşup onun görüşünü alsa bile – karar yetkisini paylaşan çiftlere göre 7,4 kat daha sık boşanıyor.”²³

Pek çok Hristiyan, teolojik görüşlerinden bağımsız olarak bunu sezgisel olarak bilir. Ankete katılan binlerce kişiden yaklaşık %40'ı belirleyici karar yetkisinin kocada olduğuna inanırken, yaklaşık %60'ı kadının kocasına boyun eğerek onu sevmesi gerektiği görüşündeydi. Yine de çiftlerin yalnızca %17,3'ü gerçekten son sözü kocanın söylediği şekilde davranıyor. Buna karşılık evliliklerin %78,9'u belirleyici karar yetkisi olmadan işliyor; yani eşler kararları birlikte veriyor ya da anlaşılmadıklarında kararı erteliyor.

Burada benim gibi pastörlerin kabullenmek istemediği iki ikilemle karşı karşıyayız. Birincisi: Önderlik ettiğimiz insanların kanaatleri ile davranışları arasında bir uçurum var. Hristiyanların çoğu, kararları verenin ya da anlaşmazlıkta son sözü söyleyenin koca olduğuna inansa da, çoğu buna göre davranmıyor. İkincisi: “Pek çok Hristiyan evli çift kocaların karar yetkisine sahip olduğuna inansa da, *bu inanç uygulamaya geçirilene kadar çifte zarar vermemiştir.*” Benim gibi pastörler, Tanrı'nın halkının inandıklarını uygulamaya başlamasında ısrar mı etmeli, yoksa onlara inanmalarını öğrettiğimiz şeyi mi sorgulamalıyız? Bir pastör olarak önderlik ettiğim evli çiftler için gerçekten en iyisini istiyorsam, bazı sert gerçeklerle yüzleşmek zorundayım:

Kadınlar dinlenmediklerini ve görüşlerinin kocalarınınkinden kadar önemli olmadığını hissettiklerinde boşanma olasılığı 26 kat daha yüksektir. ... Bir erkek karısına görüşünü sorsa bile, karar yetkisinin onda olduğu evliliklerde tanım gereği onun görüşü karısınınkinden daha ağır basar. Ve kadınlar görüşlerinin kocalarınınkinden kadar ağırlık taşımadığını hissettiklerinde, evliliğin dağılma olasılığı daha yüksektir.²⁴

Tersine, evlilikte karşılıklılığın açık yararları vardır: “Kararları birlikte veren çiftlerde kadınlar kendilerini, en mutsuz %20’lik evliliklere göre en mutlu %20’lik evliliklere dört kattan daha sık dahil ediyor. Ayrıca cinsel ilişkide sık sık orgazm yaşama olasılıkları %67 daha yüksek.”²⁵ Bu anket sonuçları, en iyi evliliklerin (ve en iyi cinsel hayata sahip olanların), sorunların bilinçli olarak birlikte çözüldüğü ve anlaşmazlıkta bir uzlaşmaya varmak için gerekli zamanın ve özenin gösterildiği evlilikler olduğunu doğruluyor.

Örneğin on kişilik bir yönetim ekibinin başındaki kişinin zaman zaman belirleyici karar verici olarak işlev görmesi gerektiğini anlayabiliyorum. Ama bir şirketin karar dinamiklerini, yalnızca iki kişiden oluşan, işlevsel düzeyden çok daha fazla kişilerarası düzeyde bağlı olan ve bir ruh birlikteliğine kendini adanmış bir evliliğe aktarmaktan sakınmalıyız.

Ayrıca: Çiftler, uzlaşmaya varmak için zamanları olmadan önemli bir karar vermeleri gereken bir duruma ne sıklıkla düşer ki? Normalde karar vermek için yeterince zaman vardır. Alternatif olarak çift, ilgili alanda en güçlü kanaate sahip olan ya da en çok uzmanlık bilgisine sahip olan eşe güvenir. Bir çift buna rağmen anlaşamıyorsa, bu ikisinin de kendi görüşlerinden emin olduğunu gösterir. *Kocanın tam da görüşlerin en çok ayrıştığı bu anda kendi dediğini yaptırmaması bana en kötü çözüm gibi görünüyor!* Çiftin bu konuyu bir uzlaşmaya varılincaya dek tartışması için hiçbir olanak yok mu? Açıklık sağlanana dek konuşmayı sürdürmek daha iyidir; bu arada hem koca hem de karı duayla en iyi çözümü aramalı, başkalarından öğüt almalı ve ötekini gerçekten dinlemeye çaba göstermelidir.²⁶

Deneyimim beni şu sonuca götürüyor: Yetkimi tam da eşimin bana karşı çıkacak kadar emin olduğu bir görüşü olduğunda kullanırsam, bu ilişkiyi sabote etmekle eş anlamlıdır. Eşinin kendisinden koz kartını oynamasını istediği beş durumu hatırlayan Alan Frow’un aksine, ben Julie’nin kararsızlığına rağmen önemli bir karar verdiğim yalnızca tek bir durumu hatırlayabiliyorum. Ama bu somut durumda bile o, yalnızca yetkimi kabul etmekten çok benim kanaatime güvendi. Bunun üzerine düşündükçe, onun görüşüne aykırı olarak kesin bir karar vermeye çalıştığım, ama ardından onun güçlü itirazıyla karşılaştığım daha pek çok durum aklıma geliyor. Neyse ki her seferinde onu dinledim ve kesin kararı erteledik. Geriye dönüp baktığımda, onun haklı kaygılarına rağmen yetkimi öne sürmeye çalışsaydım güvenini yok edeceğime inanıyorum.

Bununla şunu söylemek istiyorum: 2. görüş hakkında ciddi kuşkularım oluştu! Yaşım ilerledikçe ve pastör ve dost olarak daha çok çiftte eşlik ettikçe, bu kaygıları görmezden gelmek bana o kadar zor geliyor. Şu sonuca vardım: Julie ile benim evliliğimizi Tanrı’nın önünde nasıl sürdürdüğümüz ve çocuklarımıza eşlerine nasıl davranmalarını ve onların kendilerine nasıl davranmasına izin vermelerini öğrettiğimiz o kadar merkezi bir konudur ki, “son sözü söyleyen” görüşünün bile zayıflıklarıyla yüzleşmek ve Efesliler 5’in başka olası yorumlarına açık olmak daha iyidir. Bunu yaptığımda, Efesliler 5 gibi zor bölümleri yalnızca yüzeysel olarak okumamanın, daha derine kazmanın ve yalnızca metnin ne söylediğini değil, bunu neden söylediğini ve aslında kime yöneltildiğini de sormanın sevincini yeniden keşfettim.

3. görüş: Eşit konumdaki ortağının hizmetkârı olarak koca

Bu üçüncü görüşü ayrıntılı olarak incelemeden önce, bunun açıkça Efesliler 5'in açık öğretilerinden kaçma girişimi olduğunu varsayıyordum. Bunun arkasında Kutsal Kitap metnini yorum yoluyla "çarpıtma" çabası olduğunu tahmin eden Frow'a katıldım. *Sonunda bu görüşle ayrıntılı olarak ilgilendiğimde, onun gerçekten ikna edici olduğunu hayretle fark ettim* – tefsir akrobasisi değil, sağlam bir yorumun gerektirdiği, son derece gerekli, zahmetli ayrıntı çalışmasının sonucu. İlahiyatçı Philip Payne, Efesliler 5 hakkında, Pavlus'un evlilik için temel olarak – yüzeysel bir okumanın düşündürdüğü gibi önderlik ve boyun eğmeyi değil – gerçekten eşitliği ve karşılıklılığı hedeflemiş olmasını çok olası kılan birkaç gözlem yapar.

Önce Pavlus Hristiyan evliliğini karşılıklı boyun eğme bağlamına yerleştirir. Payne'e göre "boyun eğmek" ("kendini bir başkasının altına koymak" anlamında) sözcüklerinin karşılıklılık bildiren "birbirinize" ifadesiyle (Grekçe: ἀλλήλοις, *allelois*) birleştirilmesi, Pavlus'un toplumsal açıdan en devrimci ve dilsel açıdan en yaratıcı öğretilerinden biridir. Yeni Antlaşma'da "boyun eğmek" sözcüğü (Grekçe: ὑποτάσσω, *hypotasso*) çoğunlukla bir başkasının yetkisine uymak anlamına gelir. Ama Pavlus onu "birbirinize" ile birleştirerek *bu boyun eğmeyi karşılıklı kılar ve böylece anlamını, bir başkasının yetkisini tanımaktan onun hizmetine girmeye kaydırır*. Bu, Pavlus'un Efes'teki Hristiyanlara daha önce yazdıklarına tam olarak karşılık gelir: "Birbirinize sevgiyle katlanmalı" (4:2), "birbirinize karşı iyi yürekli ve şefkatli" olmalı ve "birbirinizi bağışlamalı"dırlar (4:32). Pavlus'un bunun için gösterdiği neden, birbirimize "Mesih korkusu içinde" (5:21 ELB – Almanca Kutsal Kitap çevirisi) boyun eğmemizdir. Bu, bölümün başına, Mesih'in kendini bizim hizmetimize verdiğinin anlatıldığı yere geri gönderir: "Mesih bizi sevdi ve kendini bizim için ... Tanrı'ya güzel kokulu bir sunu ve kurban olarak verdi" (5:2).

Birinci görüşü savunan katı tamamlayıcılık savunucuları buna itiraz eder: Hem Wayne Grudem hem de Kevin De Young karşılıklı anlamı – yani erkeğin de karısına boyun eğmesi gerektiğini – çürütmeye çalışır. "Birbirinize" sözcüğünün "bazıları ötekilere" anlamına da gelebileceğini söylerler. Örneğin Grudem, terimin "insanlar birbirini öldürecek" (Vahiy 6:4) ifadesindeki kullanımına işaret eder ve bunun "bazı erkeklerin başka erkekleri öldüreceği" anlamına geldiğini söyler. Ama Vahiy'in yazarı yalnızca bazı erkeklerin kendileri öldürülmeden başkalarını öldüreceğini kastetmiş olsaydı, "birbirini" sözcüğünü hiç kullanmazdı. De Young, "birbirinize" ifadesinin²⁷ kullanıldığı ve ona göre karşılıklılık içermeyen başka metinlere işaret eder. Ama yakından bakıldığında, tıpkı Efesliler mektubunda ve bütün Yeni Antlaşma'da "birbirinize" sözcüğünün her başka kullanımı gibi, bunlar da kesinlikle karşılıklılık içerir. Grudem'in ve De Young'ın "birbirinize" boyun eğmeyi yalnızca tek yönde (asttan yetki sahibine) akıtma girişimleri başarısız olur. George Knight ve Tom Schreiner gibi önde gelen tamamlayıcı ilahiyatçılar bile bu noktada farklı düşünür.²⁸

İkincisi: Pavlus kadınlardan ne tür bir boyun eğme beklediğini belirler. Daha önce de belirtildiği gibi, iki tür boyun eğme vardır. Bir yanda, bir astın bir yetkiliye karşı *itaat eden boyun eğmesi* vardır; örneğin bir yurttaşın hükümete karşı.²⁹ Bir de, gördüğümüz gibi, Pavlus'un karşılıklı boyun eğmeden söz ederken kastettiği *hizmet eden boyun eğme* vardır.³⁰ Birincisi tek yönlüdür ve talep edilebilir. İkincisi karşılıklı olabilir ve her zaman gönüllüdür.

Pavlus kadınlara kocalarına boyun eğmelerini söylediğinde hangi tür boyun eğmeyi kastediyor? Bu soruya verdiğimiz yanıt, kullanılan çeviriye bağlıdır. Herhangi bir [Almanca] Kutsal Kitap'ı açarsak, 21. ayetin sonunda bir nokta görürüz ve ardından bambaşka yeni bir paragraf başlar. Bazı çeviriler 21. ve 22. ayetler arasına bir başlık bile ekler; örneğin "*Tanrı'nın yaşam düzeninde erkek ve kadın*" (SLT –

Almanca Kutsal Kitap çevirisi). Ama bu paragraf değişikliği ya da eklenen başlık çok önemli bir şeyi örter: *Grekçede 21. ayet ile 22. ayet arasında nokta yoktur.*

Aslında – ve bu beni sarstı – elimizdeki en eski Grekçe el yazmalarında “boyun eğmek” sözcüğü 22. ayette hiç geçmez. Bunun nedeni, 22. ayetin fiili 21. ayetten devralmasıdır.³¹ Grekçe metin harfiyen şöyledir: “Mesih korkusu içinde birbirinize boyun eğin, kadınlar [eksik sözcüğe dikkat edin] kendi kocalarına ...”. Başka bir deyişle: *Pavlus burada kadınlara kocalarına boyun eğmelerini söylediğinde, bütün imanlıların birbirine göstermesi gereken tam olarak aynı tür boyun eğmeye işaret eder.* Burada kadınların kocalarına özel bir şekilde tabi olması gerektiğini söylemez. Tersine, kadınların kocalarına alçakgönüllülükle hizmet etmeyi ve onlara iyilik yapmayı seçtiği ikinci tür boyun eğmeye [hizmet eden boyun eğmeye] işaret eder. “Boyun eğmek” sözcüğünü aynı cümlede son bir kez, kilisenin Mesih’e boyun eğmesine işaret etmek için kullanır. “Boyun eğmek” sözcüğünün 21. ve 22. ayetlerdeki kullanımı ışığında bunu şöyle okumalıyız: “Kilise nasıl her konuda Mesih’e alçakgönüllülükle hizmet ediyor ve onu hoşnut edecek şekilde yaşıyorsa, kadınlar da her konuda kocalarına öyle alçakgönüllülükle hizmet etsin ve onları hoşnut edecek şekilde yaşasın” (24. ayet).³²

Üçüncüsü, “baş” (Grekçe: κεφαλή, *kephalē*) bu durumda büyük olasılıkla yetki değil, *yaşam kaynağı* anlamına gelir. Modern Almancada “Haupt” (baş) mecazi olarak yetkiyi ifade eder – CEO şirketin “başı”dır, komutan subay birliğin “başı”dır. Ayrıca gerçek bir bedenın gerçek bir başını düşündüğümüzde, biz modern insanlar beyni içeren başın beden için kontrol merkezi olduğunu varsayabiliriz. Sinir sistemi aracılığıyla bedene komutlar gönderir.

Kendimize Pavlus’un *kephalē* sözcüğünü seçtiğinde ne kastettiğini ve ilk okuyucularının onu büyük olasılıkla nasıl anladığını sormalıyız. Tamamlayıcı ilahiyatçılar, Pavlus’un baş olarak Mesih’i kocayla karşılaştırdığını ve bununla kocanın yetkisini kastettiğini ileri sürer. Ama bu sırada Pavlus’un sözcüğü mecaz olarak kullandığında büyük olasılıkla bu anlamı hiç aklında tutmadığı gözden kaçırılır. Evet, Pavlus İsa Mesih’in kilise ve yaratılış üzerinde yetkisi olduğunu anlıyordu, ama İsa’yı bir bedenın *kephalē*’si olarak adlandırdığında, genellikle yetkiyle akraba olan, ama tam olarak aynı anlama gelmeyen bir şeyi vurgular. Mutlaka okumanız gereken Ek 3’te, “Kephale’nin (baş) anlamı”nda, sözcüğün Pavlus’un zamanında, Grudem’in iddiasının aksine, genellikle yetki anlamına gelmediğini açıklıyorum.

Pavlus bu sözcüğe Efesliler 5’te hangi anlamı verir? En önemli ipucu, onu evliliğe ilişkin bir benzetmenin parçası olarak kullanmasıdır – hem de tamamen yeni bir dilsel yaratı olarak: *Koca, onun bedeni olan karısının başıdır.* “Baş” için kullanılan Grekçe sözcük erkek ile kadın arasındaki ilişki bağlamında yalnızca iki kez kullanılır (burada ve 1 Korintliler 11:3’te). Dilbilimciler sözcüğün her iki durumdaki anlamı konusunda anlaşamıyor. 6. bölümde, 1 Korintliler’de *onurlu yaşam kaynağı* anlamına geldiği görüşünü temellendiriyorum. Sözcük yalnızca Efesliler 5’te baş-ve-beden mecazı bağlamında kullanılır. Pavlus bize “onun bedeni olan karısının başı” ile ne kastettiğine dair herhangi bir ipucu veriyor mu?

Evet, veriyor! 23. ayetteki, ne yazık ki çevirilerin çoğunda kaybolmuş olan asıl Grekçe cümle yapısı şöyledir: “Koca karının başıdır, ... Mesih kilisenin başı, *kendisi bedenın kurtarıcısıdır.*” Grekçede Pavlus’un “baş” ile ne kastettiği açıkça görülür. Bu üç paralel ifade, Pavlus’un “baş” sözcüğünü “kurtarıcı” ile eş anlamlı olarak kullandığını açıkça gösterir. Pavlus kocanın yetkisini vurgulamak isteseydi, bunun için birçok Grekçe sözcükten birini kullanabilirdi: *kyrios* (efendi), *exousia* (yetki) ya da *proestōtes* (yönetmek). Bunun yerine baş-beden mecazını seçer ve onu, kendini bedenının kurtarıcısı olarak (bu durumda efendisi olarak değil) veren Mesih’le karşılaştırır. Teolojik açıdan Mesih hem Kurtarıcı hem de Rab’dır, ama *Pavlus bu benzetmeye yalnızca Mesih’in bedenının kurtarıcısı olması*

anlamını koyar. Kocanın baş oluşunun burada onun özen göstermesi ve hizmeti anlamına geldiğinden kuşkusuz varsa, özen ve hizmet düşüncesini sonraki ayetlerde yeniden buluruz; gerçi bu düşünce, Pavlus'un bir mecaz daha, yani Mesih'in gelini olan kiliseyle düğünü mecazını araya katmasıyla biraz örtülür:

Mesih kendini onun [gelininin/bedeninin] uğruna verdi; onu [gelinini/bedenini] sözle birlikte su yıkamasıyla temizledikten sonra kutsal kılmak için; onu [gelinini/bedenini] lekesi, buruşukluğu ya da buna benzer bir şeyi olmayan, tersine kutsal ve kusursuz, görkemli bir kilise olarak kendine sunmak için. Aynı şekilde kocalar da kendi karılarını kendi bedenleri gibi sevmekle yükümlüdür; karısını seven kendini sever. Çünkü hiç kimse hiçbir zaman kendi bedeninden nefret etmemiştir; tersine onu besler ve ona bakar, tıpkı Rab'bin kiliseye yaptığı gibi.

Görüyor musunuz? Bu bölümün tamamında *Pavlus ağırlığı yetkiye değil, hizmete ve özene verir.* Erkeğin kadının başı olduğunu söylediğinde, kocaların karıları üzerinde yetki kullanması gerektiğini kastetmez. *Her birimizin kendi bedenine hizmet ettiği gibi, kocaların da karılarına hizmet etmesi gerektiğini* kasteder.

Pavlus 21–30. ayetlerde bu üç katmanlı mecazı (baş–beden; koca–karı; Mesih–kilise) ortaya koyduktan sonra bir katman daha ekler: Adem ile Havva'nın düşüşten önceki birliği. Bu, çizdiği resmi karmaşıktır da harika bir düşünceyi dile getirir: “‘Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak.’ Bu sır büyüktür; ama ben bunu Mesih’e ve kiliseye uyguluyorum” (31–32. ayetler). Kocanın baş, karısının ise bedeninin geri kalanı olduğu benzetmesiyle Pavlus, Adem ile Havva arasındaki ilk evliliğe, onların ilk kez mecazi bir “tek beden birliği”nin tadını çıkardıkları zamana geri bakar. 4. bölümde gördüğümüz gibi, bu birleşmede yetki ve boyun eğme değil, sevinç dolu yakınlık ve ortaklık söz konusuydu. *Demek ki Pavlus Efesliler 5’te baş-beden mecazıyla bir komuta zincirini değil, bir sevgi bağını vurgular.*

Efesliler 5’in, Tanrı'nın kocayı karısına (önderlik etmeye değil) hizmet etmeye çağırdığı yönündeki okunuşundan çıkan son bir anlayışı daha eklemek istiyorum: *Bu bölümde kocaya karısına önderlik etmesi için tek bir talimat bile yoktur – ne burada ne de bütün Kutsal Yazılar’ın başka herhangi bir yerinde!* Bu cümleyi bir kez daha okumaktan çekinmeyin. Bu, yorumu kökten değiştirir.

Bütün bunlar bizi, Efesliler 5’te belki de *hiç* erkeğin kendisine boyun eğen karısı üzerindeki yetkisinin söz konusu olmadığı yönündeki önemli sonuca götürür. Tersine Pavlus canlı mecazlarla, karı ile kocanın sevgiyle birleşmesi, birbirine hizmet etmesi ve iyilik yapması gerektiğini vurgular.

Bu, Pavlus’un kocaları ve karıları birbirlerine tam olarak aynı şekilde davranmaya çağırdığı anlamına mı gelir?

Evet ve hayır. Evet, çünkü ikisi de “birbirine boyun eğmeye” çağrılır. Ve burada karılarını “sevmeleri” yalnızca kocalara söylene de, ikisi de birbirini sevmelidir – Pavlus başka bir yerde kadınları açıkça “kocalarını sevmeye” çağırır.³³ Ama aynı zamanda hayır, çünkü Pavlus büyük olasılıkla Greko-Romen dünyadaki kiliselerde pek çok evlilikte gözlemlediği kalıpları aklında tutar. Örneğin kocanın *kephalē* ya da yaşam kaynağı olarak tanımlandığına, bir yaşam kaynağı olmaya çağrılmadığına dikkat edin. Pavlus büyük olasılıkla antik çağda kadınların genellikle daha genç ve daha az eğitilmiş olduğu olgusuna değinir. Çocuk yetiştirmekle meşguldüler ve dolayısıyla ekonomik ve maddi geçim konusunda tamamen kocalarına bağımlıydılar. Bağımlı bir kadını *kephalē* olarak adlandırmanın bir anlamı olmazdı.

Buna şu da eklenir: Pavlus’un zamanındaki kocalar bugün tanıdığım pek çok koca gibiyse, (ortalama olarak) eşleri için hayatlarını feda etmeye karılarından daha az hazır dılar.³⁴ Bu nedenle Pavlus kadınlara kocalarına boyun eğmelerini, yani onlara alçakgönüllülükle hizmet etmelerini ve iyilik yapmalarını söylemeyi yeterli görür. Sonra erkeklere üç kat daha fazlasını söyleyerek ve onları Mesih gibi fedakârlık yapmaya zorlayarak erkeklerin bencilliğini sarsmaya girişir. Bu kesinlikle benim için de geçerlidir: Evliliğimde, eşime özverili ve alçakgönüllülükle hizmet etmek ve ona iyilik yapmak için Kutsal Yazılar ve Kutsal Ruh’un sürekli işleyişi aracılığıyla en çok teşvik edilmesi gereken Julie değil, benim. Arkadaşım Andrew Bartlett’in şu sonucunda haklı olduğunu düşünüyorum: “Pavlus kocayı kendini vermede öne geçmeye çağırır. Bu, kadının kocasını özveriyle sevmeye yönündeki Hristiyan yükümlülüğünden temelde farklı olmasa da, erkeğin sevmeye sorumluluğunu yoğunlaştırır.”³⁵

Pavlus 33. ayette erkekleri açıkça karılarını “sevmeye” (onlara önderlik etmeye değil) çağırır, kadınlara ise özellikle kocalarına “saygı göstermelerini” (onlara boyun eğmelerini değil) öğütler. Neden kadınları kocalarına saygı göstermeye, kocaları da karılarını sevmeye çağırır? O zaman da bugün olduğu gibi kadınların çoğu da saygı görmek istese ve kocaların çoğu sevgi arzulasa da, Pavlus büyük olasılıkla kendi zamanındaki pek çok erkeğin ve kadının farklı ruh yapıları hakkında bir şeyler biliyordu.

Üçüncü görüşü, yani eşit konumdaki karşılığının hizmetkârı olarak kocayı anlatırken bu görüşün gücünü hissediyorum. Dürüst olmak gerekirse, bunun doğru yorum olduğunu umuyorum; çünkü onu çok esinlendirici ve zorlayıcı buluyorum. Kocanın gündelik karar verici olduğu Grudem’in görüşünün (ki onu kötü buluyorum) ve kocanın nadir durumlarda son sözü söylediği Keller’lerin görüşünün (ki onu daha iyi, ama yine de sorunlu ve üstelik tutarsız buluyorum) aksine, bu görüşü iyi ve son derece uygulanabilir buluyorum.

Ama ya Pavlus bu bölümde gerçekten, Efes’teki kadınların kocalarında bir tür yetkiyi tanımaları gerektiğini ima etmek istediye – bunu kocalara sevgi dolu özveri çağrısıyla yeniden dengelese bile? Ne de olsa en azından evliliğin, Tanrı/İsa ile bizim aramızda kesinlikle bir rütbe farkı bulunan ilahi evlilikle karşılaştırılması, evlilik ilişkisinde bir hiyerarşiyi akla getirir. Bu bölümü doğru anlamaya kararlı olarak, onun üzerinde daha da düşündüm. Kutsal Kitap yorumunun bütün önemli ilkelerini bu göreve uygulayıp uygulamadığımı kendime sordum – ve sonra uygulamadığımı fark ettim.

4. görüş: Kurtarılmış *paterfamilias* olarak koca

Daha önce de belirtildiği gibi, Kutsal Yazılar’ı anlama ve uygulama çabamızda yaptığımız en yaygın hatalardan biri, onun çeşitli bölümlerinin doğrudan bize yöneltildiğini sanmamızdır. Ama durum böyle değildi: *Bizim için yazılmış olabilirler, ama bize yöneltilmemişlerdi.* Ancak ilk okuyucuların durumunu anlar ve sözlerden ne anladıklarını bilirsek, bambaşka bir durumda ya da kültürde yaşayan bizler metinden kendimiz için bir anlam çıkarmaya başlayabiliriz. Metinlerin pek çoğunda, hatta çoğunda bugünkü durumumuz ilk okuyucularinkiyile karşılaştırılabilir; bu da bu görevi kolaylaştırır. Ama ya onların durumu bizimkinden çok büyük ölçüde farklıysa?

Bugünün Hristiyanı Kutsal Kitap’ın hitap ettiği kitleden bir farklılık “nehri” (örneğin dilde, kültürde, yaşam koşullarında) ile ayrılmıştır. Bu nehir, onların bağlamındaki anlamdan doğrudan kendi bağlamımızdaki anlama geçmemizi engeller. Elbette aynı büyük hikâyenin parçasıyız, ama bu hikâyedeki yerimiz çoğu zaman ruhsal atalarımızinkinden farklıdır. Kimi zaman nehir geniştir ve onu geçmek için uzun bir köprü gerekir. Kimi zaman da kolayca üzerinden geçebileceğimiz dar bir deredir. Metinde yer alan ilkeleri kendimize uygulanabilir kılmak üzere üzerine bir köprü kurmaya çalışmadan önce nehrin ne kadar geniş olduğunu bilmeliyiz.³⁶

Bu yorum anahtarını Efesliler mektubunun 5. bölümünün incelenmesine uyguladığımda, kendi hatamı ve bu metin hakkındaki yazılarını okuduğum hemen herkesin hatasını fark ettim: Efesliler 5'in kolayca geçebileceğimiz dar bir dere olduğunu varsayıyoruz; oysa gerçekte geçilmesi uzun bir köprü gerektiren geniş bir nehirdir.

Bunu açıklamak istiyorum. Efes kilisesindeki evli çiftlerin aşağı yukarı modern evli çiftlere benzediğini varsayıyoruz. Pavlus'un bizi ve bugünkü evliliklerimizi "gördüğünü" ve bu yüzden bu mektubu bize yazdığını hayal ediyoruz. Ama gerçekte o, birinci yüzyılın Greko-Romen dünyasındaki, bizimkilerden belirgin biçimde farklı olan evliliklere işaret ediyor. O dünyada haneler iki çalışan ebeveynenden, iki çocuktan, bir köpekten ve bir kediden oluşmuyordu. Bir hane genellikle karısına, çocuklarına ve kimi zaman kölelerine hükmeden bir erkekten, *paterfamilias*'tan oluşuyordu. Aristoteles'in öğretisine göre haneler hiyerarşik olarak düzenlenmişti – bu, o kültürde bir haneyi yönetmenin en iyi yoluydu. (Ancak yetişkin bir erkek bulunmadığında kadın hanenin hükümdarı olurdu.) Bilerek "hükümdar" diyorum: Aristoteles "Bir hanenin yönetimi bir monarşidir"³⁷ demişti – koca ve baba kraldı.

Bir önceki paragrafta çocuklardan ve kölelerden söz ettiğimde, belki sizin de benim gibi aklınıza bir şey geldi. Efesliler 5:22-33'teki erkek-kadın ilişkisi, Pavlus'un ele aldığı üç ilişki çiftinin ilkidir. Sonraki ikisi hemen ardından gelir: anne baba-çocuklar (6:1-4) ve efendiler-köleler (6:5-9). Daha önce gözden kaçırdığım şey, *Pavlus'un Müjde'yi, erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan ve kölelerden oluşan bir hiyerarşiden meydana gelen bu çok katmanlı antik hanelere uyguladığıydı*. Kocaların, karılarına tanınmayan hakları, ayrıcalıkları ve özgürlükleri vardı.³⁸ Güç onlardaydı ve gelirin büyük kısmını onlar sağlıyordu. Çoğu durumda kadınlar, kendi adlarına hareket eden bir erkek olmadan ne mülk sahibi olabilir ne ticaret yapabilir ne de hukuki ya da mali işlemler gerçekleştirebilirdi.

Akdeniz toplumunda ortalama evlenme yaşı erkeklerde otuz, kadınlarda ise on sekiz ya da daha azdı. Bir erkek evlendiğinde genellikle toplumda nasıl yaşanacağını bilen, dünyayı tanımış bir adamdı. Toplumsal ve ekonomik olarak eylem ehliyetine sahip bir kişiydi. Bir kadın ise kapı çalındığında kapıya gitmesine bile izin verilmeyen bir kızdı henüz. Tipik bir kadın doğurganlık yılları boyunca yaklaşık iki yılda bir ya da otuz ayda bir çocuk doğururdu. Her zaman "yalınayak ve hamile" ve evdeydi. Önceki çocuk sütten kesilir kesilmez yeniden hamile kalırdı.³⁹

Kadınların çoğu ev işleri dışında hiçbir eğitim almazdı. Bütün hayatları boyunca tamamen bağımlıydılar ve bir erkeğin *hükümü altında* – babalarının ya da belki vasilerinin, daha sonra kocalarının – bulunurlardı. Boyun eğme, çocuklar, köleler ve karılar için normdu. Bu bağlamda ve bu kültürde *paterfamilias* hüküm sürmeliydi; kimseye, özellikle de tersine *paterfamilias*'a hizmet etmesi gereken kendi astlarına alçakgönüllülükle hizmet etmemeliydi. Aristoteles de bunu böyle görüyordu: "Erkek doğası gereği buyurmaya kadından daha uygundur ... Bu eşitsizlik kalıcıdır ... Bir erkeğin cesareti buyurmada, bir kadınıninki itaat etmede görülür."⁴⁰

Şuna dikkat edin: Pavlus en yaşlı erkeğin herkese hükmettiği bir ev yapısı yaratmaz; tıpkı Sezar'ın Roma İmparatorluğu'nun hükümdarı olduğu bir yönetim yapısı öngörmediği gibi. Bu ilişkilere yalnızca değinir ve *mevcut toplumsal yapılar içinde, onları hemen devirmek istemeden iyileştirmenin yollarını bularak hareket etmeye çalışır*. Bugün yeni bir kültüre giren her iyi misyoner gibi Pavlus da, bunu mutlaka ideal görmese bile, yapabildiği yerde uyum sağladı.

Müjde antik haneyle karşılaşıyor

Pavlus'un yerinde olsaydınız, kilisenizdeki bu hiyerarşik yapıyı hanelere nasıl öğüt verirdiniz? Pavlus'un Efes'teki hanelere o zamanki bağlamlarında öğüt verirken kullandığı üç stratejiye bakalım.

Birincisi: Pavlus hanedeki bütün ilişkileri Müjde'nin işareti altına koyar. Kadınlara ve kocalara birbirleriyle "Mesih korkusu içinde" ilişki kurmalarını öğretir ve her talimatı Mesih'e gönderme yapan ifadelerin içine yerleştirir: "Rab'be ... gibi", "Mesih de nasıl", "Mesih", "tıpkı Mesih'in ... gibi" ve "ama ben bunu Mesih'e ... uyguluyorum". Anne babaları ve çocukları, efendileri ve köleleri birbirleriyle ilişkilerini yeniden düşünmeye yöneltmek için de aynı yaklaşımı izler. Sanki her iki sözcükten biri "Mesih" ya da "Rab"dir. Pavlus ustaca herkese – kadınlara ve kocalara, çocuklara ve anne babalara, kölelere ve efendilere – başkalarıyla ilişki kurma biçimlerini Mesih'le ilişkilerinin ifadesi olarak görmeleri için yardım etmeye çalışır.

İkincisi: Pavlus *paterfamilias*'ların bencil ve buyurgan davranışını açıkça kınar. Hane içindeki rolleri belirleyen eski yasa kitaplarında *paterfamilias*'lara hüküm sürmeleri, diğer herkese ise boyun eğmeleri söylenirdi. Bu yasaların ağırlığı çoğunlukla davranışlarını denetim altına alması gereken astlar üzerindeydi. Ama Pavlus'un iyileştirdiği "yasa" daha önce hiç görülmemiş bir şey yapar: Bu ilişkilerin her birinde en büyük dikkatini kocalara/anne babalara/efendilere (üç durumda da aynı erkek söz konusudur!) ayırır; böylece *onlar kendi* davranışlarını değiştirsinler. Kültürel koşullar nedeniyle *paterfamilias*'ın zaten hüküm sürdüğünü varsayarak, ondan artık hayatını karısı için vermesini, çocuklarını öfkelenmemesini ve kölelerini tehdit etmemesini ister. Bu, o dönemde kesinlikle son derece çığır açıcı bir çağrıydı. Kocalara karılarının ölümü ve yaşamı üzerinde güç tanınan bir kültürde Pavlus kocaları güçlerinden vazgeçmeye ve gerekirse karıları iyi olsun diye ölmeye bile çağırır.

Üçüncüsü: Pavlus Müjde'yi, kadının, çocukların ve kölelerin *paterfamilias*'a boyun eğmesini yumuşatmak ve yeniden düzenlemek için kullanır. Onları isyana çağırmadan, Müjde'nin *onların durumunda* nasıl bir boyun eğme meydana getirebileceğini ima eder. Kadın için bu, gördüğümüz gibi, kocasının yetkisine isteksizce boyun eğmesi değil, tıpkı Mesih'e de alçakgönüllülükle hizmet etmek ve onu hoşnut etmek istediği gibi, ona alçakgönüllülükle hizmet etmesi ve onu hoşnut etmesi anlamına gelir.

Pavlus'un öğretisi harikalar yarattı.

Pavlus *paterfamilias*'ı sertçe azarlayıp ardından ataerkil bir toplumun en zayıflarına – kadınlara, çocuklara ve kölelere – sevgiyle yönelerek, ilk kilisenin güçsüzleri akın akın kendine çekmesini sağladı. Pagan eleştirmen Celsus ikinci yüzyılda kiliseyle şu sözlerle alay ediyordu: "Hristiyanlık kadınlar, çocuklar ve köleler için bir dindir."⁴¹

Pavlus'un hane içindeki ilişkilere yaklaşımı o zamanki kültür için bambaşka yeni bir şeydi. *Eski hiyerarşiyi ortadan kaldırmaz, ama onu ilahi bir ideal olarak sürdürmek de istemez.* Tersine onu öyle bir şekilde oyar ki, yalnızca bütün yapısı Müjde'nin içine yerleştirilmekle kalmaz, sonunda onun içinde çözülür; tıpkı bizim zamanımızda da olduğu gibi.

Ama o zamanlar, antik çağda, Hristiyan bir haneyi ziyaret eden hiçbir pagan Pavlus'un Roma hukukunu oymak ya da basitçe eşitlikçi hane yapıları getirmek istediğini düşünmezdi. Kurtarılmış *paterfamilias*'ta dikkatini çekecek olan şey, birincisi, önderlik ettiği kişilerle sevgiyle ilgilenmesinin ve onlar için kendini feda etmesinin olağandışı biçimi, ikincisi de karısının, çocuklarının ve kölelerinin neşesi olurdu.

Pavlus'un sınırsız bir eşitlikçilik öğrettiğini varsayan 3. görüşten farklı olarak bu görüş, Pavlus'un kocayı karının başı olarak adlandırdığında, kocanın karı üzerinde yetkisi olduğu kültürel normları tanıdığını varsayar. Ayrıca koca ile karı arasındaki ilişkiyi Mesih ile kilise arasındaki ilişkiyle karşılaştırdığında, birinin ötekinden "sorumlu" olduğunu ima ettiği pekâlâ anlamına gelebilir. Ama *paterfamilias*'ın sorumluluğu taşıdığını varsaysa bile, bunu kocanın bütün zamanlarda ve bütün kültürlerde karısına

karşı üstlenmesi gereken bir tür “rol” ya da statü olarak hiçbir şekilde buyurmaz. Tersine: Erkeğin kadın üzerindeki kültürel gücünü bir ideal olarak sunmaktan çok uzak olarak, onu Müjde aracılığıyla etkisizleştirmeye çalışır.

John Piper’in argümanı çürütülüyor

Bazı tamamlayıcılık savunucuları şu karşı argümanı öne sürer: Pavlus’un kocanın yetkisini tanıdığını ve onu Mesih’in kiliseyle ilişkisine bağladığını varsayarsak, Pavlus koca ile karının önderlik–boyun eğme ilişkisini pekâlâ ideal ilan etmiş ve böylece kalıcı kılmış olur. Piper, kurtarılmış ve aynı zamanda hiyerarşik Hristiyan evliliğinin dünyaya Müjde’yi gözler önüne serdiğini söyler (ve bunun hakkında bir kitap yazdı). Şöyle yazar: “Erkeğin uysal, bağımlı karısı üzerindeki sevgi dolu önderliği Mesih’in ve kilisenin bir resmidir. Erkek önderlik rolünü yitirirse, durum artık böyle olmaz.”⁴²

Onun akıl yürütmesi üç bakımdan hatalıdır. Birincisi: Pavlus hanedeki kölelik hakkında da benzer bir şey söyler; kölelere, efendileri olan Mesih’e itaat ettikleri gibi efendilerine de itaat etmelerini söyler. Piper’in akıl yürütmesine göre Tanrı efendi–köle ilişkisini, dünyaya Rabbimiz İsa’ya boyun eğişimizin “güzelliğini” göstermek için yaratmış olurdu. Hayır! Her iki durumda da Pavlus Müjde’yi gerçek, ama mutlaka ideal olmayan bir duruma uygular.

İkincisi: Müjde’yi gözler önüne seren, bir evlilikteki hiyerarşi değil, böyle bir evliliğin kurtarılmasıdır. Pavlus’un bu bölümde vurguladığı şey hiyerarşi değil, erkeğin, karşılıklı boyun eğme içinde kendisine uyan ve kendisiyle içten bir ilişki sürdürdüğü karısına hizmetidir. Bu, karşılıklılığa dayanan bir evlilikte hiyerarşik bir evlilikte olduğundan elbette daha iyi ifade edilebilir. 3. görüşte açıklandığı gibi Pavlus, İsa’yı kilisenin efendisi olarak değil, kurtarıcısı ve koruyup yaşatanı olarak öne çıkararak *kephalē* sözcüğünü kullanımını netleştirir.

Üçüncüsü: Tanrı’nın evlilikler aracılığıyla dünyaya İsa’nın kilisesi üzerindeki egemenliğini açıkça göstermek istediğini varsayarsak, hiçbir hiyerarşik evlilik hiçbir zaman yeterince hiyerarşik olamaz. İsa kilisesinin Rabbi’dir, ama bir koca kesinlikle karısının efendisi değildir.

Piper’in akıl yürütmesindeki zayıflıklara rağmen, *Hristiyan evliliğinin Müjde’den bir şeyler yansıtması gerektiği konusunda ona katılıyorum*. Hristiyan bir evlilik, her Hristiyan topluluk kadar iyi bir şekilde dünyaya, İsa’nın bizi sevdiği gibi birbirimizi özveriyle severek onun öğrencileri olduğumuzu gösterebilir. Karşılıklılığa dayanan evlilikler bunu hiyerarşik yapılı evlilikler kadar iyi, hatta onlardan daha iyi yapabilir. Hristiyan bir evlilik başka bir şeyi de iyi yansıtabilir: Mesih’le sahip olduğumuz kalıcı ve içten birliği. Pavlus’un kullandığı ve “tek beden” dediği baş ve beden benzetmesi, derin, sevgi dolu bir antlaşma ilişkisine ve canlı, organik bir bağlılığa işaret eder. Bir önderin astlarından ayrılması düşüncesi daha az yadırgatıcıyken, bir başın bedeninden ayrılması düşüncesi son derece dehşet vericidir.

Efesliler 5’te nerede yanılıyoruz

Grudem 800 sayfalık kitabında, birinci yüzyıldaki evlilikler ile bugünkü evlilikler arasındaki muazzam farktan hiç söz etmeden, kadının evlilikte boyun eğmesini hararetle savunur.⁴³ Aynı şey Keller’ler için de geçerlidir: Efesliler 5 hakkındaki ayrıntılı incelemelerinde bu yöne hiç dikkat etmezler ve o zamanki evlilik durumuna da değinmezler. Bir kez bile. Bu bir hatadır: Geniş bir nehre dar bir dere gibi davranıyorlar.

Pavlus’un derdi antik hane yapısını ölümsüzleştirmek değildir. Tersine o, Müjde’yi bizimkinden çok farklı, eşsiz bir kültürel duruma uygular. Pavlus, yetişkin kadınların çoğunun erkekler kadar eğitilmiş olduğu, doğurganlıklarını denetledikleri, mali açıdan bağımsız oldukları ve bir erkeğin onların üstünde

durması için hiçbir toplumsal gerekliliğin bulunmadığı benim dünyama hitap etmiyordu. Bütün bunlar başka türlü bir evliliği mümkün kılar.

Sıradaki soru şudur: Artık onların durumu ile bizimki arasında çok geniş bir nehir bulunduğunun farkında olduğumuza göre, metinde yer alan ilkeleri kendimize uygulanabilir kılmak için onun üzerine nasıl bir “köprü” kurabiliriz? Ya da başka türlü sorarsak: Pavlus toplumumuzda artık katı biçimde hiyerarşik değil, eşitlikçi olan bugünkü evlilikler hakkında ne derdi? Şunu öneriyorum:

Bize evliliğimizde Mesih’i merkeze koymamız gerektiğini söylerdi. Birbirimizi “görme”, birbirimizle ilişki kurma, birlikte çalışma ve birbirimize saygı gösterme biçimimiz, Mesih’le olan öncelikli ilişkimiz tarafından biçimlendirilmelidir. Birbirimize boyun eğmeli, bağımsızlığımızı ve bencilliğimizi bir kenara bırakmalı ve düşüşten önce Aden bahçesinde örnek olarak yaşandığı gibi içten bir “tek beden” ilişkisine yönelmeliyiz. Erkeklerin ortalama olarak daha bağımsız ve dolayısıyla daha benmerkezci olduğunu, kadınların ise ortalama olarak erkeklerden daha ilişki odaklı ve dolayısıyla başkalarına daha yönelik olduğunu varsayarsak, benim gibi kocalar Mesih’in kiliseye olan ve gelininin parlak bir şekilde serpilip gelişmesine yol açan özverili sevgisi üzerinde mutlaka özellikle derin derin düşünmelidir.

O zamanki bağlam ile bugünkü bağlamımız arasındaki belirgin farkın bilincine vardığıma göre, Pavlus’un, kadın ile erkeğin yaşça birbirine daha yakın olduğu, ikisinin de eşit derecede iyi eğitim aldığı, belki ikisinin de çalıştığı ve çocuklarının yetiştirilmesine katıldığı ortalama modern bir evli çiftte şunu söyleyeceğini hiç düşünemiyorum: “Bir ortaklık kurmanız çok güzel. Böyle devam edin! Ama erkeğin önderlik rolünü üstlenmesi ve kadının ona tabi olması gerektiğinde ısrar etmek istiyorum.” Evlilik için yaratılış idealinin, Adem ile Havva’nın ilk evliliğinde olduğu gibi tek beden birliği, sözcüğün tam anlamıyla gerçek bir ortaklık olduğunu öğretirken bunu nasıl yapabilirdi?

Bu yalnızca benim görüşüm değil. Bu, yaygın bir görüştür, hatta Hristiyanların çoğunluğunun görüşüdür: Papa II. Ioannes Paulus, bütün Katolikler için bağlayıcı olan *Mulieris Dignitatem* adlı Apostolik Mektubunda, erkeğin karısı üzerindeki yetkisinin “eski” olan bir şeyi yansıttığını söyler; mektup “dönemin adetlerine ve dinsel geleneğine derinden kök salmış” bir düşünce tarzından söz eder. Buna karşılık “yeni” ve “Müjde’nin bir yeniliği” olan, “boyun eğmenin tek yönlü değil, karşılıklı olmasıdır”.⁴⁴ Dogmatik açıdan en esnek olmayan mezheplerden biri öğretisinde bu düzeltmeyi yapabiliyorsa, biz diğerleri de bunu dikkate almalıyız.

Dünyada elbette hâlâ sözün erkeklerde olduğu kültürler var. Pavlus’un öğretisi onlar için sanki ısmarlama yapılmış gibidir. Ataerkil toplumlarda kocaların genellikle kadınlardan çok daha fazla toplumsal, entelektüel, siyasi ve mali gücü vardır. Şimdi erkek bu gücü, tıpkı Mesih’in üstün gücünü kilisenin iyiliği için kullanması gibi, özveriyle karısının iyiliği için kullanmalıdır. Ama ataerkil kültürlerdeki binlerce koca bunu yeterince uzun süre yaparsa, kadınlar ve eşler kendi toplumsal ve entelektüel güçlerini geliştirecek ve kocalarına eşit konumda ortaklar olmaya daha iyi donanmış olacaklardır. Araştırmalarım beni tam da buraya götürdü. 4. görüşün – kurtarılmış *paterfamilias* – evliliklerin katı biçimde hiyerarşik yapılandığı kültürlere uygulanması, sonunda bu kültürlerin dönüşmesine ve uzun zamandır Hristiyanlığın damgasını taşıyan ülkelerde zaten olduğu gibi, 3. görüşe göre bir evliliği teşvik etmesine yol açacaktır.

Eski ve Yeni Antlaşma’da bulunduğu şekliyle evlilik hakkındaki Kutsal Kitap metinlerine ilişkin incelemelerimizi genişletmiş olsaydık, Tanrı’nın karşılıklılığa dayanan bir evliliği tercih ettiği baştan beri açıkça görülürdü.

Kocalarını yönlendiren kadınlar

Eski Antlaşma'da sözü edilen bütün evliliklerin ataerkil bir ortamda yapıldığı düşünülürse, kültürel varsayımın, kadınların kocalarına tabi olduğu yönünde olduğu kabul edilebilir. Bu yüzden şu dikkat çekicidir: Tanrı'nın "Adem Havva'ya hükmedecek" şeklindeki öngörüsü dışında, *ne Musa'nın yasalarında ne de peygamberlerin sözlerinde kadınları kocalarına boyun eğmeye çağıran bir buyruk vardır.*

Eski Antlaşma'daki evli çiftlerin güç dinamiklerine dair elimizdeki küçük enstantanelere bakıldığında, kadınların kocalarını yönlendirdiği tekrar tekrar görülür. Hayatımın pek çok yol ayrımında Tanrı'dan bilgelik istedim ve bana ne söyleyeceğini duymak için kulağımı göğe çevirdim. Çoğu zaman onun bir zamanlar İbrahim'e söylediğini bana da söylediğini duydum: "[Karın] sana ne derse, her şeyde onun sözünü dinle!"⁴⁵ Ne harika bir öğüt! Ne dediğimi biliyorum: *Kadınlar çok sık Tanrı'dan ilk duyan kişidir.*

Şimşon'un annesinin başına gelen tam da bu değil mi? Bir erkeğin bir kadına doğrudan hitap etmesinin uygunsuz olduğu bir kültürde, bir melek bir erkek kılığına girer ve kısır bir kadına Ruh'la meshedilmiş bir çocuğu olacağını bildirir. Daha sonra kadın kocasını çağırır: "Kadın hemen koşup kocasına haber verdi ve ona, 'Bak, geçen gün bana gelen adam yine bana göründü!' dedi." Sonraki sözlerle dikkatle bakın: "[O] kalkıp karısının ardından gitti." Bir yabancı'nın ataerkil normları çiğnemesinden belki pek hoşnut olmadan şunu sorar: "Karımla konuşan adam sen misin?"⁴⁶ Bu hikâye ayrıca daha da önemli bir doğuma işaret eder. Bin yıldan fazla bir süre sonra bir melek aynı haberi bildirmek için önce Meryem'e gelir.⁴⁷ Kocasına ancak daha sonra haber verir.⁴⁸ Her iki sahnede de olacak olanı önce kadın Tanrı'dan öğrenir; erkek ise ancak daha sonra en son duruma getirilir – yani karısının bilgi düzeyine. Bir "yaratılış düzeni" gibi bir şey olsaydı (ki yoktur), Tanrı ona uymuyor gibi görünür.

Sonra bir de inisiyatif alıp peygamber Elişa'yı evine kabul eden Şunemli kadın var. Kocasına şöyle der: "Bak, sürekli bize uğrayan bu adamın Tanrı'nın kutsal bir adamı olduğunu anlıyorum. Ona damda duvarla çevrili küçük bir oda yapalım ve içine bir yatak, bir masa, bir sandalye ve bir kandil koyalım; bize geldiğinde orada kalabilsin!"⁴⁹ Yine koca karısına hemen uyar ve bu konuda onun ruhsal ayırt etme yeteneğine içgüdüsel olarak güvenir.

Kısa bir not yerinde olur: "Kocanın karının *kephalē*'si olduğu" ifadesinin "koca ailenin ruhsal başı olmalıdır" anlamına geldiği yönündeki yaygın yoruma rağmen, ne yazık ki size bu düşüncenin Kutsal Kitap'a dayanmadığını bildirmek zorundayım. Belki de erkeğin (kadının değil) duaya önderlik etmesi, aile tapınmasına çağırması ya da çiftin veya ailenin hangi kiliseye gideceğine karar vermesi gerektiğini yazan notlarınızı atmalısınız. Bir kocanın ya da babanın ailesinin ruhsal iyiliği için gösterdiği belirleyici girişimi küçümsemek istemeden, yine de *her ikisinin*, hem kocanın hem de karının – bir ekip olarak ve bireyler olarak – Tanrı'yı aramak, bir kilise seçip orada üye olmak ve diğer aile üyelerinin ruhsal gelişimine çaba göstermek için ellerinden gelen her şeyi yapması daha iyidir. Kocanın ailenin geri kalanının pastörü olması gerektiği öğretisine yanıt olarak, karı ile kocanın birlikte ailenin pastörlük önderlik ekibini oluşturmasını öneriyorum.

Erkeklerin damgasını taşıyan bir kültürde yaşamasına rağmen ataerkil normlara karşı geliyor gibi görünen bir başka kadın Abigayil'dir. Çok varlıklı kocası Naval "yaptıklarında sert ve kötü"dür.⁵⁰ Kaçak ve aç olan Davut ile adamları Naval'dan biraz yiyecek istediklerinde, Naval onlarla duygusuzca alay eder ve isteklerini reddeder. Derinden incinmiş ve öfkelenmiş olan Davut, Naval'ı ve mülkündeki bütün erkekleri öldürmeyi planlar – kabul etmek gerekir ki pek Hristiyanca bir tepki değil.

Abigayil kocasına itaat etmeyip Davut'un öldürme niyetine ilişkin haberi ona iletmeyerek kan dökülmesini önler. Yiyecekleri eşeğine yükler, Davut'a gider ve onun incinmiş egosunu ustaca okşayarak şöyle der: "Efendim, lütfen bu değersiz adama, Naval'a aldırma; çünkü o adı gibidir: Adı 'Ahmak'tır ve ahmaklık onunla birliktedir."⁵¹ Kocasının ne kadar korkunç bir insan olduğunu vurgularken bile Davut'un iyi yanlarına seslenir ve ondan merhamet diler. Bunun üzerine Davut silahlarını bırakmaya karar verir.

Abigayil eve dönüp Naval'a onun buyruğunu geçersiz kıldığını ve Davut'un canını bağışladığını anlattığında, Naval'ın yüreği durur ve on gün sonra ölür. Davut onu üçüncü karısı olarak almak için birkaç adam gönderdiğinde, Abigayil eğilir ve şöyle der: "İşte hizmetçin burada; efendimin kullarına hizmet etmeye ve onların ayaklarını yıkamaya hazır!"

Gerçekten çılgın bir hikâye, ama içinde Tanrı'nın onun hem Naval'ı hem de Davut'u "efendim" diye çağırmasını onayladığına dair hiçbir işaret bulunmadığına dikkat edin. Her iki erkek de bu unvanı tereddütsüz kabul etse de, burada ataerkillikte uyum sağlayarak *hayatta kalmayı* öğrenmiş bir kadının söz konusu olduğu açıkça görülür. Bu kimi zaman "erkek yetkisine" karşı gelmek anlamına bile gelir – bu metin bölümünde övgüyle öne çıkarılan bir şey. Bir şey bulursak, burada başka, daha adil bir kültürde büyük olasılıkla başarılı bir önder olacak bir kadın örneği buluruz. Davut yalnızca onun güzelliğinden değil, gereksiz kan dökülmesini hemen önlediği stratejik yeteneklerinden ve kazandırıcı diplomasisinden de etkilenir.

Sonuç: Eski Antlaşma'nın hikâyeleri, kocanın karısı üzerindeki yetkisinin Tanrı'nın istediği norm olduğu düşüncesini desteklemez.

1 Korintliler 7'nin karşılıklıya dayanan evliliği

Süleyman'ın Ezgiler Ezgisi, Kutsal Yazılar'da iki insan arasındaki sevgi dolu, romantik ve cinsel bir birlikteliğin iç dinamikleriyle ilgilenen en uzun bölümdür. Orada erkek ile kadın arasında bir yetki–boyun eğme ilişkisine dair kesinlikle hiçbir işaret yoktur. Romantizmde ve cinsellikte ikisi de inisiyatif alır, ikisi de uyum gösterir, ikisi de verir ve ikisi de alır. Bu şiirsel kitap yalnızca Adem ile Havva'nın düşüşten önce eşit konumdakiler olarak birbirleriyle yaşadıkları çıplak hazzı hatırlatmakla kalmaz; Yeni Antlaşma'da da bir paraleli vardır.

1 Korintliler 7, Pavlus'un mektuplarında evlilikle ilgilenen açık ara en uzun bölümdür. Ama Pavlus Hristiyan evliliğinde cinsellik, hizmet ve ayrılık konusundaki yönergelerinde, Hristiyan bir evliliğin eşit konumdakiler arasında karşılıklıya dayanan ve sevgi dolu bir ortaklıktan başka bir şey olabileceğine dair en ufak bir ipucu vermez. Aslında bu, Kutsal Kitap'ta evlilikteki yetki sorusunu açıkça ele alan tek bölümdür. Bu yetki, bu arada, hem kadına hem de erkeğe aittir.

Tanrı'nın evliliklerimiz için öngördüğü karşılıklı sevgiyi ve karşılıklı yetkiyi vurgulayan bazı alıntılar⁵² ele almak istiyorum:

[H]er erkeğin kendi karısı, her kadının da kendi kocası [olsun]. (2. ayet).

Koca karısına ona borçlu olduğu sevgiyi versin, kadın da aynı şekilde kocasına. (3. ayet).

Kadın kendi bedeni üzerinde söz sahibi değildir, kocası söz sahibidir; aynı şekilde koca da kendi bedeni üzerinde söz sahibi değildir, karısı söz sahibidir. (4. ayet).

Anlaşarak bir süre için olması dışında birbirinizden uzak durmayın (5. ayet).

Kadın kocasından ayrılmamalıdır. ... Ve koca da karısını boşamamalıdır (10-11. ayetler).

Bir kardeşin iman etmemiş bir karısı varsa ve kadın onunla yaşamaya razıysa, onu bırakmasın; iman etmemiş bir kocası olan ve kocası onunla yaşamaya razı olan kadın da onu bırakmasın (12-13. ayetler).

[İ]man etmemiş koca karısı aracılığıyla kutsal kılınmıştır, iman etmemiş kadın da kocası aracılığıyla kutsal kılınmıştır (14. ayet).

Ama iman etmeyen ayrılmak isterse, ayrılсын! Böyle durumlarda kardeş, erkek olsun kadın olsun, bağlı değildir (15. ayet).

Çünkü ey kadın, kocanı kurtarıp kurtaramayacağını nereden bilirsin? Ya da ey erkek, karını kurtarıp kurtaramayacağını nereden bilirsin? (16. ayet).

Ama [bir erkek olarak] evlenirsen de günah işlemiş olmazsın; ve bakire evlenirse, o da günah işlemiş olmaz (28. ayet).

Evli olmayan erkek Rab'bin işleriyle ilgilenir ... Evli olmayan kadın Rab'bin işleriyle ilgilenir (32. ayet, 34b).

[A]ma evli erkek dünyanın işleriyle ilgilenir ... evli kadın ise dünyanın işleriyle ilgilenir (33-34a. ayetler).

1 Korintliler 7'de Tanrı'nın evlilik planı hakkında ne öğreniyoruz? Richard Hays şöyle der: "Pavlus'un yanıtları ... birinci yüzyılın okuyucularına olağanüstü gelmiş olmalı. Eşler ne birbirleriyle hiyerarşik bir ilişki içindedir ne de her biri istediğini yapan özerk birimlerdir. Tersine evlilik, her eşin ötekine ait olduğu bir karşılıklı boyun eğme ilişkisidir."⁵³

İnsanlara bir eşi nasıl seçeceklerine dair ilk kez danışmanlık verdiğimde, kararı *Tanrı'ya* bırakmalarını öneriyordum. Sonra bir gün 1 Korintliler 7'yi okuduğumda, bu konuda Yeni Antlaşma'daki tek açık öğretiyi okumuş olduğumu fark ettim: "Kadın dilediği kişiyle evlenmekte özgürdür; yeter ki Rab'de olsun!" (39. ayet). Bundan çıkan ders? Seçmek zorundayız, hem de dikkatle. Şimdi 1 Korintliler 7'yi yeniden okuduğumda benzer bir "aha!" anı yaşadım: Bütün Yeni Antlaşma'da çiftlerin – örneğin ne zaman cinsel ilişkide bulunacaklarını ya da birlikte Tanrı'yı arayacaklarını – önemli kararları nasıl vermeleri gerektiğinden söz eden tek ayet şudur: "*Anlaşarak* olması dışında birbirinizden uzak durmayın" (5. ayet). Bundan çıkan ders? *Bir çift eşit haklara sahip ortaklar olarak birlikte karar vermeye özen gösterirse, kocanın buyruk vermesine ya da belirleyici kararlar almasına gerek kalmaz.*

Sonuç: 1 Korintliler 7, erkeğin karısı üzerindeki yetkisinden açıkça söz eden tek bölümdür – *ama kadının kocası üzerindeki yetkisinden de söz eder.* Evliliklerde cinsiyetlerin eşitliğini ve kararların temeli olarak karşılıklı boyun eğmeyi ve uzlaşmayı teşvik eder.

Kutsal Ruh'un yetkilendirdiği Kutsal Yazılar'ın birliği göz önünde bulundurulduğunda, 1 Korintliler 7 Efesliler 5 yorumumuzu belirleyebilir ve belirlemelidir. Bu yüzden tanınmış tamamlayıcı yazarların çoğunun 1 Korintliler 7'den ya yalnızca kısaca söz edip onun kendi yorumlarıyla gerçek çelişkisini görmezden gelmesi⁵⁴ ya da – daha sık olduğu gibi – metni düpedüz yok sayması tuhaftır.⁵⁵

Peki hangi görüş geçerli?

Efesliler 5'in yorumu hakkındaki bu bölümü bitirirken, dört görüşten hangisinin evliliklerimizde ve kiliselerimizde öncelikli olması gerektiği sorusunun peşine düşmek istiyorum.

Birinci görüşü (karar verici olarak koca) reddetmemizi ve onu ne ise öyle adlandırmamızı savunuyorum: baskıcı bir teoloji.

İkinci görüş (son sözü söyleyen koca), Julie ile benim evliliğimde uzun yıllar boyunca bir ara durak işlevi gördü; bunun için minnettarım. Ama bununla bağlantılı sorunların bir çözümlemesi, 3. ve 4. görüşlerin tefsir açısından üstünlüğü ve Kutsal Kitap'ın evlilik konusunda daha kapsamlı bir okunması, büyük olasılıkla bu görüşten de vazgeçmemiz gerektiği anlamına gelir.

Peki geriye kalan iki görüşten hangisini seçiyoruz?

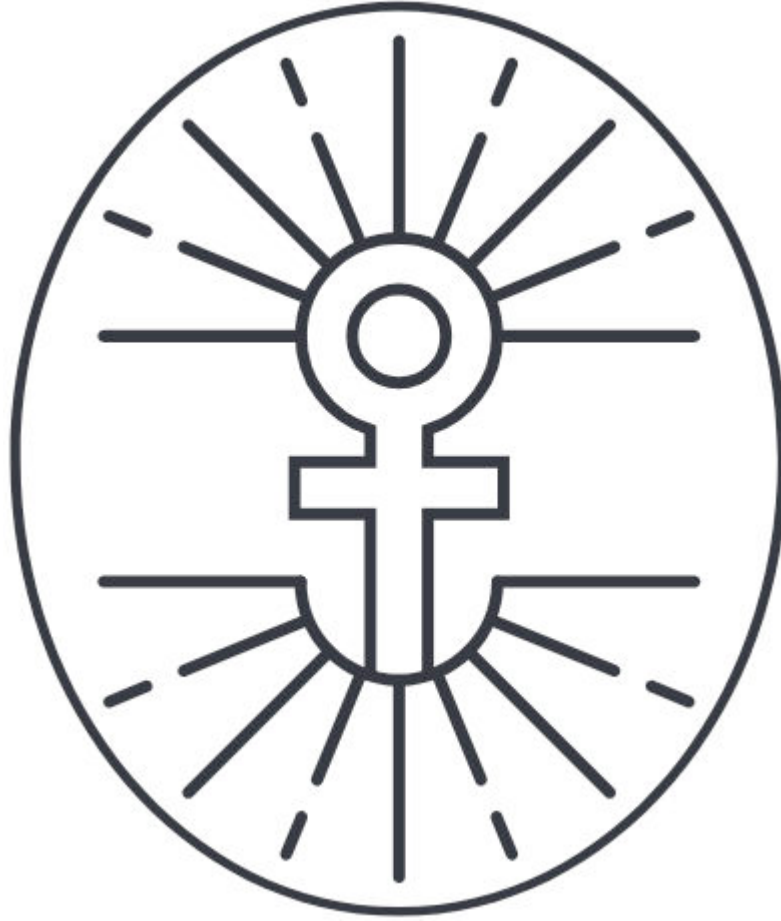
Belki de seçmemize hiç gerek yoktur.

Üçüncü görüş (eşit konumdaki ortağının hizmetkârı olarak koca) karşılıklılığa dayanan bir evliliği savunurken, 4. görüş (kurtarılmış *paterfamilias* olarak koca) böyle bir evliliğe hiçbir itirazda bulunmaz; tersine hâlâ güçlü biçimde ataerkil damgalı kültürlerdeki evlilikler ve kiliseler için yönergeler sunar.

Başka bir deyişle: 4. görüş, metni ilk okuyucuların büyük olasılıkla anladığı şekilde *anlamamıza* belki en iyi yardım eder. Ama 3. görüş, özellikle daha eşitlikçi kültürlerde yaşayanlarımız için, Efesliler 5'i *uygulamanın* doğru yoludur.

Buna göre Tanrı'nın evli bir çift için bilgece öğüdü, Aden bahçesindeki sevgi ilişkisinde ifadesini bulduğu şekliyle "tek beden" birlikteliklerini tanımaları gerektirir. Ayrıca bu birliği tam bir karşılıklı adanmışlık ve hizmet istekliliğiyle ve – kararlarda – iki tarafın tartıp onay vermesiyle güçlendirmeleri gerekir. Bu yolda iki karşılaştırma bize esin verebilir: Mesih'in kilisesine olan özverili sevgisi ve her bir kişinin kendi bedenine gösterdiği özen.

Tanrı'nın cinsiyetlerin gerçek eşitliğine yönelik amacı hakkında kalan kuşkularla nasıl başa çıkarız? Aşağıda, evlilikte (ve kilisede ve toplumda) ataerkil düşünce tarzlarından vazgeçmenin belki de en önemli nedeni ele alınıyor.

Kendini Uyarlayan Tanrı

“[Biz kocalar,] bir zamanlar çevremizdeki kültürün bize verdiği, ama bugün büyük ölçüde artık sahip olmadığımız, eşlerimiz üzerindeki bir yetkiye sıkı sıkıya tutunmaya mı çalışacağız? Yoksa güçten ve güç iddiasından seve seve vazgeçip eşlerimize eşitimiz olarak mı davranacağız ve bunun karşılığında daha içten bir evlilik ilişkisinin meyvesini mi toplayacağız?”

Peter Davids⁵⁶

Gates Vakfı kısa süre önce, kadınların medyada büyük ölçüde yetersiz temsil edildiğini ortaya koyan geniş kapsamlı uluslararası bir araştırmayı finanse etti. “Örneğin 2019 yılında Birleşik Krallık’ta incelenen çevrimiçi haberlerin yalnızca yüzde 29’unda kadınlara söz verilmişti. Hindistan’da bu oran yalnızca yüzde 14’tü.”⁵⁷ Kadının toplumdaki konumunun iyileştirilmesinde kaydedilen bütün o harika ilerlemelere rağmen, kadınları “görmeye” ve “duymaya” hâlâ erkeklere göre çok daha az eğilimliyiz.

Ataerkilliğin tartışılmaz olduğu önceki binyıllarda toplumsal koşullar, kadınların kamusal görevlere yükselme imkânını kim bilir ne kadar daha fazla engellemiştir? Arkeolog Ian Morris, antik Atina’da kadınların var olduğuna dair bile neden bu kadar az iz bulunduğunu açıklıyor: “Kadınlar ve köleler görünmez kalır”, çünkü erkeklerin “yalnızca kadınları baskı altında tutmakla kalmayıp kadınların yaşadığı mekânları da denetlediği” “her yere sinmiş erkek yurttaş kültürü” vardı. Bu yüzden kadınlar o dönemin kültüründe de, bugünün arkeolojik buluntularında da neredeyse görünmezdir.⁵⁸

Genç kilisenin yayıldığı daha geniş Greko-Romen dünyada da kadınların durumu pek farklı değildi. Bazı nadir istisnalar dışında,⁵⁹ saygın kadınlar kamusal önderlik görevlerine talip olmazdı. Onurlarını ev işlerinde ve çocuk yetiştirmede bulurlardı. Yunan tiyatro oyunlarında en sık rastlanan kadın karakterler

kadın köleler ve fahişelerdi, çünkü bu oyunlar “hayattan hikâyeler” anlatıyordu. Şehrin saygın kadınlarından ve evlenmemiş genç kızlardan evde kalmaları ve kamusal alanda görünmemeleri beklenirdi. Dolayısıyla “önderlik rolü” üstlenen kadınların az olması şaşırtıcı değildir. Ne de olsa bir kişinin kamusal hayatta bir rol oynayabilmesi ve önderlik niteliklerine sahip olduğunu kanıtlayabilmesi için belli bir eğitim alması ve topluma açılması gerekir. Kadınlar gizlenmiş bir hayat sürdüğü için, Tanrı vergisi öğretme ve önderlik armağanına sahip kadınların pek azı bu armağanların fark edilmesi, geliştirilmesi ve kamusal alanda kullanılması fırsatını bulabildi.⁶⁰

Yeni Antlaşma’da erkek önderlerin eşlerinden neden bu kadar seyrek söz edilir? Hristiyan evli çiftlerin eşitliğine, ortaklığına ve ortak statüsüne yapılan modern vurgu, ev işleri ve çocuk yetiştirme görevlerinin – kilisenin içinde bile – eşlere verildiği ilk kilise döneminde pek yoktu.

Aynı şekilde, Kutsal Kitap’ta erkeklerle karşılaştırıldığında neden bu kadar az kadın karakter bulunduğunu da sorabiliriz. Kutsal Kitap’ın Tanrı esinli olduğunu inkâr eden bazı eleştirmenler bugün bunun, kitabın yalnızca ataerkil bir kültürün ürünü olduğunu kanıtladığını ileri sürüyor. Bazı tamamlayıcılık savunucuları ise bunun, Tanrı’nın Egemenliği’nde yalnızca erkeklerin oynaması gereken eşsiz ve seçkin rolleri vurgulamanın Tanrı’ya özgü yolu olduğunu söylüyor. Ama hem Kutsal Kitap’ın ilahi yetkisini hem de ele aldığı pek çok tarihsel durumu anlamının daha iyi bir yolu şudur: Tanrı vahyini belirli durumlardaki insanlara uyarlamıştır, ama bu durumları bununla otomatik olarak idealleştirmiş değildir. Bu belirleyici yorum ilkesini gözden kaçırırsak, Kutsal Kitap döneminde kadınların çeşitli biçimlerde erkeklere tabi olduğu gözleminden, düşünmeden, kadınların Tanrı’nın evrensel planının bir parçası olarak her yerde ve her zaman erkeklere boyun eğmesi gerektiği sonucunu çıkarırız.

Tanrı’nın uyarlaması, doğru anlaşıldığında

Tarihin sonunda Tanrı nihayet ideal bir toplumu yönetecek. Ama düşüşten beri, bozulmuş toplumu bir zamanlar olduğu gibi bir tufanla yargılamak yerine onun içinde kurtarıcı biçimde çalışmayı seçti. Şimdilik Tanrı’nın kurtarıcı öyle yağıyor ki “Kutsal Ruh’un yaşam veren suyu [mevcut] toplumsal arazinin üzerinden akıyor ve kıvrılan bir nehir gibi karşılaştığı hatlara uyuyor. Ama bunu yaparken, durdurulamaz su akıntısı gibi araziye yeniden biçimlendiriyor ve sonunda eğri yolları doğrultuyor.”⁶¹

Yeni Antlaşma yazarlarının o dönemin kültüründeki ataerkilliği onaylar gibi görüldüğü az sayıdaki ayet, gerçekte Tanrı’nın uyarlamasının örnekleridir. Tanrı elindekiyle çalışır ve elçiler de onun örneğini izler – Tanrı’nın Egemenliği’nin tohumunu hâlâ taşlarla ve yabani otlarla dolu bir toprağa ekerler. Şu anda çağların kesiştiği bir dönemde yaşıyoruz. Tanrı’nın Egemenliği, düşmüş toplumsal sistemlerin içine işlediği düşmüş bir dünyanın ortasında buradadır. Bir gün Egemenlik bu sistemlerin yerini tamamen alacak, ama şimdilik onların içinde kök salıyor ve onlardan yeni bir şey filizlendiriyor.

Tamamlayıcılık savunucusu John MacArthur, Kutsal Yazılar’ı yalnızca erkeklerin kaleme almasının, Tanrı’nın Tanrı’nın Sözü’nü öğretmek üzere yalnızca erkekleri belirlediğinin kanıtı olduğunu ileri sürer. Bunu yaparken İbraniler Mektubu’nun Priskila tarafından (yanında Akvila ile) yazılmış olmasını makul gören ilahiyatçıları açıkça göz ardı eder. Ama her şeyden önce şunu gözden geçirir: Antik çağda *neredeyse hiçbir kadın yazı yazmayı öğrenecek bir eğitim almamıştı* – Kutsal Kitap’ın kitaplarını yalnızca erkeklerin yazmış olması (ya da Priskila kaleme sarıldıysa, en azından ağırlıklı olarak erkeklerin yazmış olması), Tanrı’nın mevcut olanla çalıştığının kanıtıdır; oysa O, bir gün bütün erkeklerin ve *kadınların* okuyup yazabileceği bir *şalom* yaratacağını vaat eder.

Kadınların boyun eğmesi hakkında daha fazlası

Antik çağda kadınların toplumsal durumu bugünkünden çok daha kötüydü (gerçi bizim de daha kat edecek uzun bir yolumuz var): Erkekler kadınlara tercih edilir, güç ve kamusal görevler onların elinde olurdu; erkeklerin söylediklerine ve yaptıklarına dikkat edilir, kadınlar ise minicik bir ev alanına hapsedilirdi. Böylece kadınlar köleler ve çocuklar kadar görünmez olurdu.

Karşı koyan her kadın bunun bedelini ödemek zorundaydı. Örneğin Ester 1’de Kral Ahaşveroş (Kserkses) krallığın seçkinlerine bir şölen verir; aynı anda karısı Vaşti de kadın arkadaşlarını bir kadınlar şölenine davet eder. Kutlamaların ortasında Ahaşveroş, “şaraptan neşelenmiş” hâlde, çok güzel karısına kendi şöleninden ayrılıp “halka ve önderlere güzelliğini göstermesini, çünkü görünüşünün güzel olduğunu” buyurur. Vaşti gelmeyi reddedince, karısının itaatsizliği yüzünden herkesin önünde rezil olan öfkeli kral bilge adamlarına danışır. Onlar Vaşti’yi kraliçelikten indirmeye ve kocasını bir daha asla görmemesini yasaklamaya karar verirler. Gerekçe şudur: Ülkedeki başka kadınların onun örneğini izleyip kocalarının buyruğuna uymama olasılığını tamamen ortadan kaldırmak isterler. Amaç, “en küçüğünden en büyüğüne bütün kadınların kocalarına saygı göstermesidir”.

Bu hikâye, neredeyse her eski kültürde – bu örnekte İsrail’de değil, Pers’te – erkeklerin kamusal görevlerde önderlik etmesi ve kadınların kocalarına tabi olması gerektiğinin varsayıldığını gösterir. Böylece Kutsal Yazılar’ın kendisi, *ataerkilliğin İsrail’in Tanrısı’nın özel bir yaratması değil, düşüşün bir ürünü olduğunu* göstermektedir.

Elçiler müjdeyi vaaz edip bütün Roma İmparatorluğu’nda kiliseler kurarken buna benzer, erkek egemen bir dünyanın içindeydiler. Efesliler 5’i daha önce inceledik, ama bu bölümün dışında da elçilerin birinci yüzyıl kilisesindeki Hristiyan kadınlara verdikleri öğüt oybirliğiyle aynıdır. Pavlus Koloselilere şöyle yazar: “Ey kadınlar, kocalarınıza boyun eğin ...”⁶² ve Titus’a: “... genç kadınlara ... kocalarına boyun eğmeyi ... öğretsinler.”⁶³ Petrus da aynı şeyi söyler: “Ey kadınlar, kocalarınıza boyun eğin ...”⁶⁴ Kutsal Kitap’ı yetki olarak kabul eden herkes için bu ilk bakışta tamamen açık görünür. *Tanrı’nın bütün evlilikler için ideal düşüncesinin kadının erkeğe boyun eğmesi olduğunu varsayabiliriz; ama bu bölümün devamında, bu yanlış varsayımın bu metinlerin yüzeysel ve yanlış bir okumasını gerektirdiğini göstererek bu sonucu çürüteceğim.*

Pavlus’un Koloseliler Mektubu’ndaki şu sözlerini nasıl anlarız: “Ey kadınlar, Mesih’e yakışır biçimde kocalarınıza boyun eğin. Ey kocalar, karılarınızı sevin, onlara sert davranmayın.”? Ben, bu ayetleri yorumladığımızda Efesliler 5’tekinden başka bir sonuca varmadığımızı ileri sürüyorum. Araştırmacılar Koloseliler ve Efesliler mektuplarının aynı dönemde yazıldığı konusunda hemfikirdir. Bu, iki mektupta da geçen önemli ifadelerdeki bir tür “kes-yapıştır” yönteminden de anlaşılır. Önceki ayetler her iki bölümde de neredeyse aynıdır. Aynı sırayla şu kavramları kullanırlar: “birbirinize”, “mezmurlar”, “ilahiler”, “ruhsal ezgiler”, “yüreğinizde”, “Baba Tanrı’ya her zaman şükredin”, “adıla”, “Rab”, “İsa”, “Mesih”. Fark şudur: Koloseliler’deki yalnızca iki ayetlik bölüm, Efesliler’deki on üç ayetlik bölümün kısaltılmış bir hâlidir. Efesliler 5, Koloseliler Mektubu’nun kısa ifadelerini genişletir ve böylece onların anlamına ışık tutar.

Peki öteki iki bölüm, Titus 2:3-5 ve 1 Petrus 3:1 ne olacak? Pavlus’un ve Petrus’un bu metinlerde bütün insanlık tarihi boyunca bütün kadınlara kocalarına boyun eğmeleri için genel bir buyruk yüklediğinden kuşku duymak için iyi gerekçeler vardır.⁶⁵ Burada söz konusu olan, Aristoteles’in ev düzeni kurallarına uyan birinci yüzyıl Akdeniz insanlarına verilmiş pastoral bir öğüttür ve bu hâliyle *yaratılış düzeninden değil, iyi ünü koruma yönündeki anlaşılır bir kaygıdan kaynaklanır*. Bunu açıklayayım.

Ev düzeni kuralları

“Kadınlar, boyun eğin” ayetlerini bağlamlarından kopardığımızda onları kanıt metni olarak kullanma tehlikesine düşeriz. Edebî bağlama, yani bu ve benzeri ayetlerin bulunduğu daha geniş bölümlere bakalım:

	<i>Eşler – kocalar / kadınlar – erkekler</i>	<i>Çocuklar – anne babalar</i>	<i>Köleler – efendiler</i>
Efesliler	5:21-33	6:1-4	6:5-9
Koloseliler	3:18-19	3:20-21	3:22-4:1
1 Petrus	3:1-7	Söz edilmiyor	2:18-25
Titus	2:1-8	Söz edilmiyor	2:9-10
1 Timoteos	5:1-16	Söz edilmiyor	6:1-3

Edebî bağlamı incelediğimizde neyi fark ediyoruz? Her şeyden önce: Bir kadının boyun eğmesinden her söz edildiğinde, bu, kocalar, eşler, çocuklar ve kölelerden oluşan hanedeki ilişkileri düzenleyen bir “ev düzeni kuralları” listesinin parçasıdır. Aristoteles’in daha önceki öğretilerine uygun olarak, Roma hukukuna göre haneler yaşlı bir erkeğin yönetimi altında düzenlenmeliydi. Yetişkin bir erkek yoksa bu rolü en yaşlı kadın üstlenirdi. Antik ev düzeni kuralları, azalan rütbe sırasına göre belirlenmiş bir hiyerarşiyi izlerdi: önce hane reisi, sonra eşi, sonra çocuklar ve köleler. Başka bir deyişle Pavlus ve Petrus, Hristiyan tarihinin geri kalanında bütün evli çiftler için geçerli olacak, bağlamdan bağımsız bir bilgelik ilan etmiyorlar. Çok belirli bir bağlama hitap ediyorlar: Müjdenin, Roma toplumunun ölçütlerine göre düzenlenmiş sıradan bir antik çağ hanesinde hayata geçirilmesine.

İkincisi, bu metinlerin hiçbirinde kocaya önderlik etmesi buyrulmaz. Kadından yalnızca boyun eğmesi istenir. Elçiler erkek önderliğinin zaten uygulandığını varsayıyorlardı. Buyruklarıyla ulaşmak istedikleri şey, erkeğin önderliğini yumuşatmak ve kadının daha düşük statüsünü yükseltmekti. Petrus ve Pavlus kadınlara, erkeğin önderliğine yalnızca katlanmak yerine, boyun eğmeyi müjdeyle güçlenen gönüllü bir şey olarak benimsemeyi öğretir.

Üçüncüsü: Bütün bu bölümlerde – ve bu, bu bölümün akıl yürütmesi için en büyük öneme sahiptir – *kadından kocasına beklenen boyun eğme, kölelerden efendilerine beklenen boyun eğmeyle paralel tutulur*. İki yerde bu paralellik çocukların anne babalarına itaatine de uygulanır, ama efendi-köle ilişkisiyle paralellik her seferinde kurulur.

Kölelik ile ataerkillik arasındaki paralellığe birazdan yeniden döneceğim, ama önce şuna dikkat çekmek istiyorum: Pavlus ve Petrus ne köleliği ne de kadının evlilikte boyun eğmesini bir ideal olarak sunarlar – tersine, bütün iyi ruhsal önderlerin yapması gerektiği gibi, birlikte çalıştıkları kiliselere *kimi zaman ideal olmaktan çok uzak olan durumlardan en iyisini çıkarmaları* için yardım ederler. Tanrı da Yaratılış 16’da benzer bir şey yapar: Köle kadın Hagar, kendisine kötü davranan hanımı Saray’dan kaçır. Tanrı Hagar’ı kurtarıp güçlendirdikten sonra ona şöyle der: “Hanımına dön ve ona boyun eğ!”⁶⁶ Hangimiz bundan, Tanrı’nın ona verdiği talimatın onun için en yüce ve en iyi amacının ifadesi olduğu sonucunu çıkarırdı? Hayır, Tanrı’nın babacan öğüdü, ona ideal olmaktan çok uzak bir durumdan en iyisini çıkarmasında yardım eder. Görünüşe göre Saray’a boyun eğmek, onun ve çocuğu için çöle kaçmaktan daha iyidir.

Bugün de bazen içinde bulunduğumuz ideal olmayan bir durumdan en iyisini çıkarmak daha iyidir. Örneğin yeni evlenmiş olan babam iki yıllık askerlik hizmeti için Güney Afrika ordusuna alındı. Evde yeni doğmuş bir çocuk ve genç bir eş varken bunun hiç de ideal olmadığını biliyordu, ama başka seçeneği

yoktu. Kötü bir durumdan yalnızca en iyisini çıkarabilirdi. Seçenek hapisti. Bazen bir pastör kilisesine demokratik bir seçime katılmasını öğütler; oysa demokrasi Kutsal Kitap'ta yer almaz ve bu yüzden de Tanrı'nın insan toplumu için mutlaka ebedî ideali değildir. Ona karşı vaaz vermek gereksiz tepkilere yol açardı. Aynı şey birinci yüzyılda Aristoteles'in ev düzeni için de geçerlidir.⁶⁷

İyi ün kaygısı

Onlara ideal olmayan bir durumdan en iyisini çıkarmalarında yardım etmenin dışında, Petrus ve Pavlus neden kadınlara ve kölelere kendi kocalarına ya da efendilerine gönüllü olarak boyun eğmelerini öğütler; kocalara ve efendilere de eşlerine ya da kölelerine nazik ve saygılı davranmaları buyrulur? Metinlerin çoğunda ikna edici bir yanıt buluruz: Pavlus ve Petrus, kadınların ve kölelerin *paterfamilias*'a itaatinin artık Roma hukuku olduğu, gözlemleyen bir dünyanın gözünde genç kiliselerin inandırıcılığını ve mücadeleme çekiciliğini korumaya özen gösterirler.

Metinlerdeki kanıtlar şunlardır:

- Petrus, kölelere ve eşlere seslenmeden hemen önce imparatora boyun eğmeyi öğütler ve şunu ekler: “Çünkü Tanrı'nın isteği, *iyilik yaparak akılsız insanların bilgisizce konuşmalarını susturmanızdır.*”⁶⁸
- Petrus kadınlara şöyle der: “Kocalarınıza boyun eğin; öyle ki, içlerinden Tanrı sözüne inanmayanlar varsa, karılarının davranışıyla söze gerek kalmadan kazanılsınlar.”⁶⁹
- Pavlus Girit'teki kadınlara şöyle der: “Kocalarınıza boyun eğin ki, Tanrı'nın sözüne kimse kötü söz söylemesin.”⁷⁰
- Pavlus Girit'teki kölelere şöyle der: “Efendilerinize boyun eğin ki, Kurtarıcımız Tanrı'nın öğretilerine her bakımdan saygınlık kazandırarsınız.”⁷¹
- Pavlus Efes'teki kölelere şöyle der: “Kölelik boyunduruğu altında olanların hepsi, Tanrı'nın adı ve öğretimiz kötülenmesin diye, efendilerini her bakımdan saygıya değer sayınsınlar.”⁷²
- Pavlus, Timoteos aracılığıyla Efes'teki kiliseye ilettiği bütün talimatlarla ilgili olarak şöyle yazar: “Kimse kınanacak durumda olmasın diye insanlara bu talimatları ver. ... Düşmana iftira için hiçbir fırsat vermeyin.”⁷³

Burada neler oluyor? Özellikle 1 Petrus Mektubu, ama Titus Mektubu ve 1 Timoteos Mektubu da acı çekmekle boğuşan, küçük ve çoğu zaman zulüm gören kiliselere yazılmış mektuplardır. Şeytan'ın stratejisi bu kiliselere olumsuz dikkat çekmektir. Efesliler Mektubu ise yalnızca Hristiyanlara yönelik, dışarıdakileri hesaba katmayan “iç” bir belgedir (bu yüzden iyi ünlü ilgili sorunlardan söz edilmez). Buna karşılık bu üç mektupta amaç, duruma özgü bir sorunu, yani kilisenin dışarıdakilere nasıl görüldüğünü ele almaktır. Cynthia Westfall bu konuda şöyle der:

Toplumsal cinsiyet rollerinin önemli bir yer tuttuğu, onur odaklı bir kültürdü. Bir kadın kocasına egemen olarak onun “efendisi” gibi davranırsa, bu, Roma İmparatorluğu'nun bütün hiyerarşisine ve himaye sistemine karşı yıkıcı bir meydan okuma olarak görülürdü. Bu tür geleneklerin çiğnenmesi ciddiye alınırdı ve kiliselerin itibarını yok edebilirdi. Kadınların davranışı, ilk kiliseye ve başka dinsel gruplara yönelik polemik saldırılar için hoş karşılanan bir fırsattı.⁷⁴

Kölelerin ve eşlerin yasa gereği *paterfamilias*'a boyun eğmekle yükümlü olduğu bir dünyada, bu eşler ve köleler olağan ölçünün ötesine geçmeye ve hayatlarını gönüllü olarak kocalarına ya da efendilerine boyun eğerek yaşamaya çağırıldılar. Neyse ki elçiler, eğer Hristiyanı, *paterfamilias*'a da hanesinin üyeleriyle nasıl içtenlikle ilgilenmesi gerektiğine dair uygun talimatlar vermişlerdi.

Sözün özü: Petrus ve Pavlus kadınlara kocalarına boyun eğmelerini söylediklerinde, bütün evliliklerde cinsiyete dayalı bir hiyerarşiyi bir tür Hristiyan ideali olarak belirlemiş olmuyorlardı. Tersine, ideal olmayan bir duruma uyum sağlıyorlardı. Petrus mektubunun ilk satırında gelecekteki, tamamlanmış bir toplumda yaşayan imanlılara değil, “bütün illere dağılmış yabancılara” seslenir – biz, gerçek yurttaşlığımızı Tanrı’nın Egemenliği’nde yaşasak da, uyum sağlamak için elinden geleni yapan yabancılarız. Eski ev düzeni normlarını göz önüne aldığımızda, bu ayetler kilisenin kültürel normlara açıkça başkaldırmadan onları aşmaya teşvik edildiği şeklinde anlaşılmalıdır. Petrus ve Pavlus kusurlu düzenlerin içinde hareket etmek zorundaydı, çünkü Romalı memurlar Hristiyanları hapse attırmak için her bahaneyi arıyordu. Her meydan okuma bu küçük kiliseler için soruşturma ve zulüm getirirdi. Dikkat çekicidir ki 1 Petrus, Titus ve 1 Timoteos mektuplarının yazılmasından sonra, yazarları Petrus ve Pavlus’un Roma düzenini bozdukları gerekçesiyle idam edilmelerine yalnızca birkaç yıl kalmıştı.

“Köleler, boyun eğin ... Aynı şekilde siz kadınlar da boyun eğin”

Titus’a kadınlara kocalarına boyun eğmeyi öğretmesi söylenir (2:3-5), hemen ardından da kölelerin efendilerine boyun eğmesi gerektiği söylenir (2:9).

Petrus, Pavlus’un sırasını tersine çevirir: Önce köleler ile efendiler arasındaki ilişkilerden, sonra eşler ile kocalar arasındaki ilişkilerden söz eder. 1 Petrus 2:18’de kölelerden efendilerine – yalnızca iyi ve yumuşak huylu olanlara değil, haksız olanlara da – büyük saygıyla boyun eğmeleri istenir; sonra 3:1’de kadınların da aynı şekilde kocalarına boyun eğmeleri gerektiğini okuruz. Petrus sözcük seçimiyle bu talimatlar arasındaki bağı güçlendirir: “Köleler ... boyun eğin ... Kadınlar, aynı şekilde siz de boyun eğin ...!”

Şimdi bu bölümün temel savına geliyoruz: *Eşlerin boyun eğmesi gerektiği talimatı, tamamlayıcılık savunucuları tarafından zamansız ve evrensel olarak yorumlanır. Kölelerin boyun eğmesi gerektiğine dair paralel talimatı ise, köleliği geride bırakmış modern insanlar olarak, duruma bağlı olarak anlarız.*

Kimse ondan ders almadığında tarih tekerrür ettiği için, bu kavrayışı biraz daha ayrıntılı açıklayacağım.

Köleliğin kaldırılmasına karşı Hristiyan direnişi

Tanrı’nın adaletinin bilinciyle hareket eden Hristiyan kölelik karşıtları önce 1833’te Birleşik Krallık’ta köleliği bir kurum olarak ortadan kaldırdılar; sonra zamanla kölelerin özgürlüğe kavuşması başka ülkelere de yayıldı. William Wilberforce, John Wesley, John Newton, Charles Finney, Grimké kız kardeşler, Harriet Stowe, Olaudah Equiano ve Frederick Douglass gibi insanlar sonunda kölelik kurumuna zaferle ve kalıcı biçimde son verdiler. Bütün modern Hristiyanlar toplumsal değişimin bu kahramanlarını anlatmayı sever.

Daha az bilinen – ve belki de bugün Hristiyanlar için bir utanç olduğu için kasten unuttuğumuz – şey, ABD’de köleliğin kaldırılmasının en büyük karşıtlarının ülkenin güneyindeki Hristiyanlar olmasıdır. Hatta bugün ABD’nin en büyük mezhebi olan Güney Baptistleri, 1845’te tam da bu konu yüzünden Kuzey Baptistlerinden ayrıldı.

18. yüzyıla kadar Hristiyanların çoğu köleliğin Kutsal Kitap’a uygun olduğuna inanıyordu; bununla onun *Tanrı tarafından onaylandığını* kastediyorlardı. Amerika’da Robert Dabney ve J. H. Thornwell gibi Kutsal Kitap’a sadık ilahiyatçılar, köleliğin sürdürülmesi için ikna edici Kutsal Kitap’a dayalı argümanlar geliştirdiler. Döneminin en büyük Reformcu ilahiyatçısı Charles Hodge, *The Bible Argument on Slavery* [Kölelik Üzerine Kutsal Kitap’tan Argüman] başlıklı bir makale yazdı ve bu makalede şöyle savundu:⁷⁵

- *Köleliği Tanrı başlattı.* Tanrı, Nuh'un oğlu Ham'ı köle olmaya mahkûm ederek⁷⁶ köleliği bizzat başlattı.
- *Tanrı köleliği onayladı.* İbrahim, Davut ve Eyüp'ün bile köleleri vardı.
- *Musa'nın Yasası köleliği destekledi.* Örneğin On Buyruk'un dördüncüsünde ve onuncusunda Tanrı'nın halkının köle sahibi olduğu varsayılır. Ayrıca Musa'nın Yasası yoksul Yahudilerin ve savaş tutsaklarının köle yapılmasına izin veriyordu.⁷⁷
- *İsa köleliğe karşı hiç konuşmadı.* Mahkûm etmediği şeyi onaylamış olmalıydı.
- *Elçiler kölelere efendilerine boyun eğmelerini buyurdu.* Köleliği mahkûm etmeden düzenlediler.
- *Elçiler köleliği müjdenin olumlu bir yönünü anlatmak için kullandılar* – biz “Mesih'in köleleri” olarak, ait olduğumuz Rab'be tamamen itaat etmeliyiz.

Birkaç ilahiyatçı, ilahiyatçıların bu çoğunluğunun görüşünü değiştirmeye çalıştı, ama başarılı olamadı. Örneğin 1845'te dört gün süren bir tartışmada kölelik karşıtı Jonathan Blanchard “Kutsal Kitap'ın genel ilkelerini” ve “Kutsal Yazılar'ın bütün yelpazesini” inceledi. Ona göre “Kutsal Kitap'ın ilkelerinin adalet ve doğruluk olduğu” apaçıktı. Kutsal Kitap'tan alıntılarla neredeyse her şeyin kanıtlanabileceğini ve böylece Kutsal Yazılar'ın üst gerçekleriyle çelişen sonuçlara varılabileceğini savundu.

Ne yazık ki Güney'in Kutsal Kitap'a inanan Hristiyanları, Tanrı'nın köleliği onayladığına o kadar inanmışlardı ki, köleliği sürdürme haklarını savunmak için yarım milyondan fazla insanın hayatına mal olan bir iç savaşta silaha sarılmaya hazırıldılar! İç Savaş Amerikan Güneyi'nde ırkçılığın sonu anlamına gelmese de, bir zamanlar köle sahibi olan Hristiyanları öylesine alçalttı ki sonunda köleliğin yanlış olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar. Bir adalet duygusuyla ilerleyen durdurulamaz kültürel değişim, onları yeniden Kutsal Yazılar'a yöneltti; orada yavaş ama emin adımlarla davranışlarının yanlışlığını fark ettiler. Bugün neredeyse bütün ilahiyatçılar, bir zamanlar ileri sürülen çok sayıdaki “Kutsal Kitap'a dayalı” argümana rağmen, Kutsal Kitap doğru anlaşıldığında köleliği desteklemediğine ve bu uygulamanın günah olduğuna inanmaktadır.

Kölelik ile ataerkillik karşılaştırması

Şimdi kölelik ile ataerkillik – yani uygarlıkta eskiden beri yaygın olan, erkeklerin önderlik etmesi gerektiği varsayımı – arasındaki paralellikleri inceleyelim. Kutsal Yazılar tamamlayıcılık açısından yorumlandığında benzer bir argüman zincirinin ne kadar kolay geliştirilebildiğine bakalım:⁷⁸

- *Erkek yetkisini Tanrı başlattı.* Düşüşten önce Aden bahçesinde Tanrı Adem'i Havva'nın başı yaptı.
- *Tanrı erkek yetkisini onayladı.* Tanrı'nın halkına ana-atalar değil, ataerkiller (patrikler) önderlik etti. İsrail'in tarihine kraliçeler değil, krallar egemendir.
- *Musa'nın Yasası erkek yetkisini destekledi.* Onuncu buyruk, komşumuzun karısına, eşeğine ya da başka mallarına göz dikmememizi söyler. Ve kâhinler kadın değil, erkek olmalıdır.
- *İsa kocanın yetkisine karşı hiç konuşmadı.* Mahkûm etmediği şeyi onaylamış olmalıydı.
- *Elçiler kadınlara kocalarına boyun eğmelerini buyurdu.* Ataerkilliği mahkûm etmeden düzenlediler.
- *Elçiler kocanın yetkisini müjdenin olumlu bir yönünü anlatmak için kullandılar;* burada koca Rab Mesih'i temsil edecek, kadın da kocasına Mesih'in kendisine boyun eğmesi gibi boyun eğecekti.

Köleliği ve ataerkilliği Kutsal Kitap'la temellendirme girişimleri arasındaki çarpıcı ve ayıltıcı paralellikleri görüyor musunuz? Dünyanın en büyük kilisesi bile artık “Ey kadınlar, boyun eğin” ve “Ey köleler, boyun eğin” metinleri arasındaki paralelliği kabul ediyor: 1988'de Papa II. İoannes Paulus açık ve net biçimde,

Pavlus'un Efesliler 6'daki yazılarını köleliği haklı çıkarmak için kullanmanın, Efesliler 5'i kadının evlilikte boyun eğmesini haklı çıkarmak için kullanmaktan farklı olmadığı görüşünü savundu.⁷⁹

Elmalar ve armutlar mı?

Tamamlayıcı ilahiyatçılar bu benzerliğe nasıl tepki veriyor? George Knight, "Ey kadınlar, boyun eğin" ve "Ey köleler, boyun eğin" metinlerinin çok farklı olduğunu – "elmalar ve armutlar" olduğunu – söylüyor. Neden? Önde gelen tamamlayıcı ilahiyatçılardan Sam Storms'un, ona göre neden köleliği mahkûm edip aynı zamanda kadınların boyun eğmesini savunabileceğimize dair altı gerekçe sıraladığı bir makalesinden⁸⁰ alıntı yapacağım. Onu madde madde aktaracağım, sözlerini italik ve tırnak içinde vereceğim ve sonra her bir argümanı ele alacağım:

Birincisi: *"Kutsal Yazılar, istenmeyen ilişkileri kalıcı idealler olarak onaylamadan düzenlemesiyle bilinir (bkz. Matta 19:8; 1 Korintliler 6:1-8). Pavlus, köleler ile efendiler arasındaki ilişkiye dair talimatlarıyla köleliğin iyi bir kurum olduğunu söylemiyor."*

Demek ki Storms, Tanrı'nın toplumsal yapılara uyum sağlamaya hazır olduğunu gayet iyi anlıyor. Güzel! Ama Greko-Romen dünyada bir kadının bir *paterfamilias*'a kültürel olarak dayatılan boyun eğmesi için ileri sürülmesi gereken argüman da tam olarak budur – Kutsal Kitap onu onaylamadan düzenler.

İkincisi: *"Kölelik kurumu yaratılışa dayanmaz; tersine, düşüşten kaynaklanan bir çarpıklıktır. Buna karşılık evlilik ve erkeğin önceliği, düşüşten önce var olan ilk yaratılış düzeninin parçasıdır."*

Burada Storms Yaratılış 2 ve 3'ü yanlış anlıyor ve Yaratılış 3:16'ya göre yaratılışın değil, düşüşün doğrudan sonucu olan bir şeyi ideal mertebesine yükseltiyor.

Üçüncüsü: *"Birçok yerde köleliğin kaldırılmasının tohumları ekilir. Bkz. Filimon 16, Efesliler 6:9. Ama Yeni Antlaşma'da aynı şeyin karı koca ilişkisi için de öngörüldüğüne işaret eden hiçbir şey yoktur."*

Bu doğru değil. Galatyalılar 3:28, 1 Korintliler 7 ve Efesliler 5'in doğru bir yorumu, özellikle onun karşılıklı boyun eğme öğretisi, evlilikteki erkek egemenliğinin "çözülmesinin tohumlarıdır".

Dördüncüsü: *"Kölelik argümanı kadının kocasına boyun eğmesini geçersiz ilan etmek için kullanılırsa, bu, çocuğun anne babasına boyun eğmesini de geçersiz ilan etmez mi? Pavlus'un Efesliler 5-6'da karı koca, anne baba ile çocuklar ve köleler ile efendiler arasındaki ilişkileri nasıl ele aldığına dikkat edin."*

Storms yanlış kelimeyi kullanıyor: Çocuklar "itaat etmeli", eşler ve köleler ise "boyun eğmelidir". Bu, eşleri ve köleleri benzersiz biçimde birbirine bağlar. Storms ayrıca o kültürdeki anne babaların ve çocukların, anne babalar ve çocuklarla ilgili ayetleri bugün Batı'da bizim okuduğumuz gibi okuyacaklarını varsayıyor gibi görünüyor. Ama hangimiz çocuklarımızın yetişkinliklerinin epey ilerisine kadar anne babalarına itaat etmesinde ısrar ederiz? Birinci yüzyıldaki bir okuyucu Efesliler 6'yı, Pavlus'un yetişkin çocuklara bile anne babalarını yalnızca saymalarını değil, onlara itaat etmelerini de buyurduğu biçiminde anlardı.⁸¹

Ama o zamanki anne baba-çocuk ilişkisi bugünküyle aynı olsaydı bile (ki değildi), *evlilikteki cinsiyete dayalı bir hiyerarşi, anne baba-çocuk ilişkisindeki kuşaklara dayalı hiyerarşiden çok farklıdır*. Küçük çocuklarımızın hayat ve hayat bilgeliği hakkında az şey bilmesi, onları bağımlılığın ve itaatin kendileri için en iyisi olduğu bir konuma yerleştirir; bu yüzden eşitlikçi kültürlerde bile bu gözetilir. Aynı şey iki eğitilmiş yetişkin arasındaki bir evlilik için geçerli değildir. Ana babalığın amacı, çocuklarımızı bağımlılığın ve itaatin ötesine taşımak, böylece sonunda kendi ailelerinin başı olarak onlara önderlik edebilmelerini ve bu sayede bizim eşitlerimiz olmalarını sağlamaktır (Pavlus'un Efesliler 5:31'de ima ettiği gibi). Bu

nedenle anne babanın çocuk üzerindeki önderliğini onun bütün hayatı boyunca geçerli kılmaya çalışmak yanlış olurdu. Öyleyse bunu eşimiz için yapmanın doğru olduğundan neden bu kadar emin olalım?

Beşincisi: *“Pavlus’un kölelere verdiği talimatlarda kölelikle ilgili kalıcı bir ahlaki buyruktan ya da mutlak bir ahlaki ilkedен söz edilmez.”*

Burada Storms birinci maddeyi tekrarlıyor. Ama 1 Petrus 2-3’teki sözlere bakın: “Ey köleler, efendilerinize boyun eğin ... Aynı şekilde siz kadınlar da kocalarınıza boyun eğin.” Storms hangi temele dayanarak birincinin kalıcı bir ahlaki buyruk olmadığından, ikincinin ise öyle olduğundan emin olabiliyor? Bakış açısı tutarsızdır.

Altıncısı: *“Pavlus bir kölenin özgürlüğe kavuşması olasılığını açıkça öngörür ve bunu destekler (1 Korintliler 7:21). Eşler ve onların kocalarına boyun eğmesi konusunda ise buna benzer hiçbir şey söylemez.”*

Bunun nedeni, evliliğin kölelikten farklı olarak Tanrı’nın planına göre bir tek beden birliği olmasıdır.⁸² Kölelikten kurtuluş arzu edilen bir şeydi, çünkü Tanrı’nın koyduğu çalışma kurumunun kurtarılması anlamına geliyordu. Benzer şekilde ataerkillikten kurtuluş da Tanrı’nın koyduğu evlilik kurumunun kurtarılmasıdır. Pavlus’un Efesliler 5’i yazarken amacı, Aristoteles’in kurallarına karşı bir devrim mesajı göndermeden, o kültürde olabildiğince eşit bir evliliğe ulaşmaktır.

Bütün bunlar şu anlama gelir: George Knight ve Sam Storms’un iddialarının aksine, kölelik ve ataerkillik birbirine çok benzer – asla elmalar ve armutlar gibi değil, *aynı düşmüş ağacın çürük meyveleridir*. Kölelik ilke olarak erkeğin eşi üzerindeki önderliği düşüncesine çok benzer. İster iyi niyetli ister acımasız biçimde ortaya çıksın, her iki uygulama da düşmüş bir dünyanın ürünüdür. Bir yandan – bugün bütün Hristiyanların yaptığı gibi – “iyi niyetli” köleliği bile mahkûm edip öte yandan “iyi niyetli” ataerkilliğin kalesi olmanın hiçbir anlamı yoktur.

Müjdenin toplum üzerindeki uzun vadeli etkilerinden biri köleliği ortadan kaldırmaksa, aynı taşla ataerkilliği de vurur. Bu nedenle Clarice Martin, Afro-Amerikalılar arasında Kutsal Kitap yorumu üzerine dikkate değer bir makalesinde aydınlatıcı bir soru sorar: “Siyah erkek vaizler ve ilahiyatçılar köleler hakkında vaaz verip yazarken liberal bir yorumbilim, kadınlar söz konusu olduğunda ise lafzi bir yorumbilim nasıl uygulayabilirler?”⁸³

Geçmişteki haksızlıklardan alınacak dersler

Tamamlayıcı ilahiyatçılar kölelik ile ataerkillik arasındaki benzerlikleri inkâr ederek Amerikan Güneyi’ndeki köleliğin kaldırılmasına karşı çıkan Hristiyanların hatasını tekrarlıyorlar; teolojik keskin görüşlerine güvenen kiliseleri yeniden İsa’nın kilisesi için utanç verici bir duruma düşürüyor ve böylece kendi üyelerinden bazılarının değersizleştirilmesini uzatıyorlar.

Bütün bunları daha da trajik kılan, dünyadaki erkek egemenliğinin en etkili savunucularının, Amerika’daki her dört kiliseden birinin bağlı olduğu bir inanç topluluğu olan *Güney Baptistleri* olmasıdır. Önde gelen ilahiyatçıları ve medya kuruluşları aracılığıyla fikirlerini dünya çapında yaymaya devam ediyorlar. Georg Hegel’in uyarısı doğrulanıyor gibi görünüyor: “Tarihten öğrendiğimiz tek şey, tarihten hiçbir şey öğrenmediğimizdir.”

Peki bugünün kilisesi, köleliğin kaldırılmasına karşı çıkan Hristiyanların hatalarından tam olarak ne öğrenmelidir? Birincisi: Bütün Kutsal Kitap’tan metinler içeren kapsamlı “bilimsel” eserler aracılığıyla

bir kanaate varmak – bütün mezheplerde ve bütün teolojik okullarda olduğu gibi – ve yine de yanılıyor olmak mümkündür.

İkincisi: Kültürün, aslında bin yıllar boyunca o kültürde kök salmış Hristiyan ilkelerinin ürünü olan olumlu bir yönde gelişmesi mümkündür. Örneğin Pavlus'un Galatyalılar 3:28'deki "insanlık için Magna Carta"sı, tarihte ilk kez birinin eşitlik düşüncesini ve toplumsal hiyerarşilerin sonunu bu kadar etkileyici biçimde dile getirmesidir. Köleliğin ve toplumdaki erkek egemenliğinin kaldırılmasında gerçekte bu ayete ne kadar borçluyuz? Kilise, müjdenin toplumdaki etkisini geri çevirmek, hatta ona saldırmak yerine onu sahiplenmeli ve kutlamalıdır.

Üçüncüsü: Toplumdaki keşiflerin ve ilerlemelerin Kutsal Yazılar'ın uzun süredir var olan bir yorumunu sorgulatması mümkündür. İnsanların çoğu dünyanın düz olduğuna ya da Dünya'nın evrenin merkezi olduğuna inandığında, kilisenin bunu destekleyen Kutsal Kitap ayetleri vardı. Bilimsel keşifler bunu çürüttüğünde, bu bize Kutsal Kitap'ı yeni bir biçimde okuma ve onda hep yazılı olanı görme imkânı verdi. Sanayi Devrimi ve sonraki kadın hakları hareketinin ilk dalgaları Batı'yı sardığında, kadınlar ilk kez erkeklerinkiyle kıyaslanabilir zekâlarını ve yeteneklerini kanıtlama fırsatı buldular. Bunu bir tehdit olarak görmek yerine, bizim için Kutsal Yazılar'ın kendisine şu soruyla yeniden bakma fırsatıdır: Bunca zamandır neyi gözden kaçırdık?

Dördüncüsü: Sık yapılan yorum hatalarından kaçınılmalıdır. Kutsal Kitap'ın tek tek bölümlerini yorumlamak için bütün Kutsal Kitap'a başvurmak gerekir. Kendileri de yanlış yorumlanan "kanıt metinler" bir araya getirmek çok kolaydır. Kutsal Kitap'ın kitaplarının *bizim için* yazılmış olsa da *bize* hitaben yazılmadığını unutmamalıyız. Zamanımıza ve bağlamımıza uygulayabileceğimiz zamansız mesajı çıkarmadan *önce*, metnin yazıldığı tarihsel bağlamı iyice incelemek *zorundayız*.

Beşincisi: Kişisel çıkar ve *grup düşüncesi*, Kutsal Kitap'ı çok önyargılı okumamıza yol açabilir. (Bu konuda daha fazla bilgiyi Ek 6'da bulabilirsiniz.) Genellikle insanlar (Hristiyanlar da) konumlarını ya da ayrıcalıklarını tehdit eden her şeye karşı direnirler. 19. yüzyılın teolojik tartışmalarında köle sahibi ilahiyatçıların sesi en yüksek ses olmalı mıydı? Tamamlayıcı kiliselerde, hizmetlerde ve okullarda pastör, önder ya da profesör olarak işlerini ve itibarlarını kaybedecek olan insanlar, bugün bu konudaki baskın sesler olabilir mi?

Altıncısı: Kutsal Kitap'ı yorumlamak için kilisenin bütününe ihtiyaç vardır. Kilisenin olaylara bizden farklı bakan kesimlerini göz ardı etmek ya da küçümsemek asla akıllıca değildir. Kutsal Yazılar'ı içtenlikle seven insanları "kültüre uymuş" ya da "liberal" diye nitelendirmek, Tanrı'nın sesine kulak tıkamanın bir biçimi olabilir. Kutsal Yazılar'a "düşük bir bakış açısıyla" baktıklarını ileri sürdüğümüz insanlar, onun bazı bölümlerini bizden çok daha iyi anlıyor olabilirler.

Son olarak, toplumun geri kalanı bırakmış olduğu hâlde yanlış toplumsal uygulamalara sıkı sıkıya tutunmak, kilisenin toplumdaki inandırıcılığına hiç yardımcı olmaz. Bence kilisenin ataerkilliğin kalesi olmayı sürdürmesi, köleliği haklı çıkarmak için Kutsal Kitap'ı kullanmayı sürdürmesi kadar kendine zarar vericidir. Kültürün ve kilisenin köleliğin kabul edilebilir olduğu konusunda aşağı yukarı hemfikir olduğu ve kilisenin onun en ılımlı biçimini bile övdüğü yüzyıllarda, buna katılmak kilisenin itibarına pek zarar vermiyordu. Ama Batı'daki modern bir Hristiyan hanenin, bu uygulamaya Kutsal Kitap'a dayalı gerekçelerle razı olmuş iki köle tutarak "Tanrı'ya itaat etmeyi" seçtiğini düşünün; bu nasıl karşılanırdı?

Kilise, Jean-Jacques Rousseau'nun dile getirdiği şu kültürel kanaatle uyum içinde olduğu sürece durum benzerdi: "Erkek güçlü ve etkin olmalıdır; kadın zayıf ve edilgen olmalıdır; birinin hem gücü hem de iradesi olmalıdır; ötekinin az direnç göstermesi yeter"⁸⁴. O zamanlar ataerkilliğe katılmak kilisenin

itibarına pek zarar vermiyordu. Ama artık *The Handmaid's Tale* gibi ödüllü bir televizyon dizisi bile kadının boyun eğmesinin “dehşeti” üzerine kurulmuşken, kızlarımıza kocalarının tek taraflı yetkisine boyun eğmeyi öğrettiğimizde ve öğretme ve önderlik yeteneklerine sahip kadınlara öğretmeyi ve önderlik etmeyi yasakladığımızda, kilise olarak köle tutan o hayalî modern aileden pek de uzak değiliz.⁸⁵

Biz Hristiyanlar kadınların eşitliğini ev ortamının ötesine, kiliseye ve topluma genişlettiğimizde, yalnızca evliliklerimizi daha uyumlu hâle getirmekle kalmayacak, müjdemizin kültürümüzdeki inandırıcılığını da güçlendireceğiz. Hemşerilerimizin unuttuğu – ama onlara hatırlatabileceğimiz – şey, kültürümüzde kadının bugünkü değer kazanmasının tarihsel olarak, insana onur veren kendi müjdemizin yavaş yavaş işleyen etkisinde ve Tanrı’nın sevgi dolu ve adil karakterinin tanınmasında kök salmış olmasıdır. Ne de olsa Tanrı uzun zamandır tamamlayıcı kısıtlamalar tanımaz ve kadınlara armağanlarını tam olarak geliştirme yetkisi vermiştir – erkeklere güçlü biçimde önderlik etme ve onlara öğretme imkânı da dahil.

Notlar

1. Richard Hays, *First Corinthians*, s. 116
2. Bir evlilikte yetki ve boyun eğme geçerli olsa bile, bu, kadının başka bir alanda kocası üzerinde yetkisi olamayacağı anlamına gelmez. Örneğin Lappidot’un karısı Debora, yaşadığı ataerkil kültürde evde kocasından emir almış olabilir; ama yine de ülkesinde başarılı bir önderdi. Orada kocası bile ondan emir almak zorundaydı. Bu karmaşık görünebilir, ama çelişkili değildir; çünkü Kutsal Kitap’ta, bir kadının evlilikteki boyun eğmesinin, onun kilisede ve toplumda önderlik rolü üstlenmemesi için gerekçe olarak gösterildiği hiçbir yer yoktur.
3. Küçük bir örnek olarak, tek noktalı tamamlayıcılık anlamındaki görüşleri Batı Avrupa’dan N. T. Wright’ta, Doğu Avrupa’dan Hayk Hovhannisyan’da ve bir zamanlar Avustralya’dan Michael Bird’de de buldum. ABD’deki eşitlikçilik ile tamamlayıcılık arasındaki “savaşlara” derinden bulaşmış olanlar için bu olasılık belki erişilebilir değildir. N. T. Wright şöyle açıklar: “Sorunun bir kısmı, özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde, kültürlerin o kadar kutuplaşmasıdır ki pek çok insan bir kutucuğu işaretlediğinde aynı sayfadaki bir düzine başka kutucuğu da işaretlemesi gerektiğini varsayar – sayfanın kendisinin son derece keyfi ve kültüre bağlı olduğunu fark etmeden.” Bir şey bize yeterince sık söylenirse, ona inanmaya meyilli oluruz. Gece gökyüzünde iki yıldız işaretleyip “Bu iki yıldız birbirine bağlıdır. ‘İşaretçiler’ adında bir takım yıldız oluştururlar” dersem, dinleyicim bu yıldızları birbirine bağlayan görünmez bir ip hayal eder. Gökyüzüne her baktığında onların “birbirine aitliği” dikkatini çeker. Gerçekte bunlar birbirinden milyonlarca ışık yılı uzaklıktaki tekil yıldızlardır. Ancak galaksimizdeki belli bir bakış açısından birbirlerine yakınmış gibi görünürler. Erkeğin baş oluşu ve ihtiyarlık görevi için de durum aynıdır – bunlar ayrı tekil yıldızlardır. Tanrı’nın amacında mutlaka birbirine bağlı değildirler, Kutsal Yazılar’da ise kesinlikle değildir.
4. Beth Allison Barr, *The Making of Biblical Womanhood* içinde (6. bölüm) *Happily Ever After*’dan alıntı yapar.
5. Yine de tanınmış tamamlayıcı ilahiyatçılar yanlış olarak tam da bunu iddia eder! Örneğin Andreas Köstenberger *God, Marriage, and Family* içinde (s. 250) şöyle yazar: “İsa hem Yaratılış 1:27’yi hem de 2:24’ü alıntılararak (Matta 19:4-6 ve paralel yerler), Yaratıcı Tanrı’nın evlilik için asıl tasarısını onayladı. Böylece Rabbimiz, kocanın baş olduğu ve kadının boyun eğen, destekleyen bir ortak olduğu, Tanrı’nın evlilik için asıl tasarımını kararlılıkla ve vurgulu biçimde doğruladı.”
6. Wayne Grudem, *Evangelical Feminism*, 1. bölüm
7. John Piper, *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*, 1. bölüm
8. Ed ve Gaye Wheat, *Intended for Pleasure*, 4. baskı, s. 30–31
9. Kevin Leman, *Sheet Music*, s. 54.
10. Tim ve Kathy Keller, *The Meaning of Marriage*, 2. bölüm
11. Tim ve Kathy Keller, *The Meaning of Marriage*, 6. bölüm
12. Tim ve Kathy Keller, *The Meaning of Marriage*, Ek
13. Timothy Keller, The Timothy Keller Sermon Archive, 2012–2013
14. Dinlemek için: www.bit.ly/2ZPRZGH
15. John Piper argümanı şöyle formüle eder: “Kilisede erkekler ile kadınlar arasındaki ilişkide, kocanın evde önderliği üstlenmesine benzer şekilde, erkekler önderliği üstlenmelidir (Efesliler 5:22-33).” İlginçtir ki kıtamdaki en büyük kiliselerden biri kadınların vaaz vermesine ve kiliseye önderlik etmesine izin verir. Ama kadının boyun eğmesine

yaptıkları vurgu nedeniyle orada tuhaf bir kültür gelişmiştir: Bu kadın vaizler ve kadın pastörler evlenmeyi reddederler; çünkü evlendikleri anda kilise üyeleri onların önderlik rolünü daha az ciddiye alır.

16. Dinlemek için: www.bit.ly/2ZPRZGH

17. Yaratılış 3:16

18. Elaine Storkey, *Scars across humanity: Understanding and Overcoming Violence Against Women*, s. 210

19. Düşünceler kiliselerin sınırlarının ötesine yayılır. Bu yüzden Hristiyan kavramlarının genel olarak kültür üzerinde ne gibi etkileri olduğunu da sormalıyız. Bir kilise kadının erkeğe boyun eğmesinin Tanrı'nın ideali olduğunu öğretirse, bu cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye katkıda bulunmaz. Buna karşılık kilise Tanrı'nın evlilik idealinin karşılıklılığa dayandığını vurgularsa, bu kesinlikle aile içi şiddeti azaltmaya katkıda bulunur.

20. Bkz. www.ab.co/3bHZF05 ve www.bit.ly/3GNbrVt

21. www.bit.ly/3nVy1CK

22. Eggerichs, *Love & Respect*, s. 221. Bu iddiayı herhangi bir araştırmaya ya da başka dış kanıtlara dayanmadan ortaya attı.

23. Sheila Gregoire, *The Great Sex Rescue*, 2. bölüm. Gottman Enstitüsü'nün bir araştırması da aynı sonuca varıyor. John Gottman "Die sieben Prinzipien für eine glückliche Ehe" adlı kitabında "istatistiksel olarak bir erkek gücü eşiyile paylaşmaya hazır değilse, evliliğin başarısız olma olasılığının %81 olduğunu" yazar.

24. Sheila Gregoire, *The Great Sex Rescue*, 2. bölüm.

25. Sheila Gregoire, *The Great Sex Rescue*, 2. bölüm.

26. Bir podcast söyleşisinde Alan Frow "son sözü söyleyen" modelini [*tiebreaking*], bir pastör olarak eşitlikçi evliliklere danışmanlık yaparken "kararı kimin vereceğini bilmedikleri için çok gerginlik olduğunu" gördüğü gerekçesiyle savunur. Buradan dinlenebilir: www.bit.ly/2ZPRZGH. Ama bu gerçekten genel olarak doğru mu? Evlilik deneyimimden ve danışmanlık yaptığım çiftlerden yola çıkarsam, anlaşılmadıklarında kocasının yetkisinin devreye girdiği düşüncesi kadında aslında evlilikte muazzam gerginliklere yol açar. Pek çok Hristiyan danışman, çatışmalı Hristiyan evliliklerindeki gerginliklerle başa çıkmada en çok yardımcı olanın, koca biçiminde bir karar mercii oluşturmak değil, bundan vazgeçmek olduğunu vurgular. Tersine, çiftin birbirini gerçekten dinlemeyi, birbirini sevmeyi ve kendi planlarını ötekini yararına geri plana koymayı öğrenmesi gerekir. Kocalarının belirleyici karar yetkisine umutsuzca boyun eğmeye çalışan, ama yine de bundan acı çeken kadınların yeterince hikâyesini duydum. Rollerini değiştirilmiş olarak düşünüp kendimi, belli bir konuda tutkulu bir görüşü savunan, kocası ise aynı tutkuyla başka bir görüşü savunan ve sonunda kararı veren bir kadının yerine koyduğumda, belirleyici karar yetkisi kavramının erkeği İsa'nın şu sözlerini çiğnemeye zorlayabileceğini anlıyorum: "İnsanların size [yapmamasını] istediğiniz her şeyi siz de onlara [yapmayın]."

27. Matta 24:10; Luka 12:1; 1 Korintliler 7:5; 11:33

28. Tamamlayıcılık savunucularının bir başka argümanı şudur: Karşılıklı boyun eğme (Efesliler 5:21'de) üç ilişki çiftinin hepsi için (koca-karı, anne baba-çocuklar, efendiler-köleler) geçerli olacaksa, ikinci ve üçüncü ilişki çifti doğası gereği hiyerarşik olduğundan, Pavlus'un evlilikteki önderlik ve boyun eğme kavramını sarsması mümkün değildir. Ama ben Efesliler 5:21'i farklı anlıyorum: Bu, üç çiftin hepsi için bir çerçeve ayeti değil, yalnızca Pavlus'un mektubunun, onun özellikle evlilik ilişkilerine uyguladığı yeni bölümüne geçiş ayetidir. Bu, karşılıklı boyun eğme düşüncesini hem kocalar hem de karılar için kabul eden, ama onu tuhaf bir şekilde "kadın uysal eş rolüne boyun eğ, erkek ise özverili önder rolüne boyun eğ" diye yeniden formüle eden Schreiner ve Knight gibi tamamlayıcılık savunucularının yaklaşımından çok daha iyi bir yaklaşımdır. Ama Pavlus onları açıkça rollerine değil, birbirlerine boyun eğmeye çağırır.

29. Romalılar 13:1

30. "*Hypotassō* bir başkasından daha alt bir konumda olma düşüncesini içerdiğinden, sözcük hem yetkililere boyun eğmeye hem de eşitler arasındaki kişisel ilişkilerde boyun eğmeye uygundur. Birinci durumda bir hiyerarşide nesnel bir sıralama vardır: Örneğin Hristiyanlar sivil hükümetin yetkisi altındadır ve bu yüzden bu yetkiye boyun eğmelidir. İkinci durumda sıralama öznelidir: İmanlılar kendilerini, sanki bir hiyerarşi içindeymiş gibi başkalarının altına koymalıdır; yani başkalarına onlar kendilerinden daha önemliymiş gibi davranmalıdır; Hristiyan alçakgönüllülüğünün özü budur (Romalılar 12:10; Filipililer 2:3)." (Andrew Bartlett, *Men and Women in Christ*, s. 36)

31. Cynthia Westfall *Paul and Gender* içinde (1. bölüm) şöyle yazar: "Efesliler 5:18-23 Grekçede tek bir cümle oluşturur ve 22. ayette kadınlara verilen talimatlar – 22. ayette 'boyun eğmek' fiilinin atlanması yoluyla – dilbilgisi açısından 21. ayetteki karşılıklı boyun eğmeye bağlıdır."

32. Pavlus, sonraki ayetlerde anne baba-çocuk ve efendi-köle ilişkisi için başka bir sözcük – "itaat etmek" – seçerek mektubunda "boyun eğmek" sözcüğünün bu anlamını koruyor gibi görünür.

33. Titus 2:4

34. Kocaların neden karılarından daha bencil olma eğiliminde olduğuna dair nörolojik bir açıklama bile var – bkz. www.on.today.com/3CKRIsD
35. *Men and Women in Christ*, s. 64
36. Duvall ve Hays, *Grasping God's Word*, 13. bölüm.
37. Aristoteles, *Politika*, 1255b.
38. Ayrıca şunu da varsayıyorum: “Hem Yunan hem de Roma ortamında köleler yasal olarak evlenemezdi. Pavlus’un Efesliler 5’te karıların ve kocaların davranışı hakkındaki sözleri bu yüzden öncelikle özgür kişilere, özellikle de köleli haneleri yöneten toplumsal katmana yöneliktir.” (Andrew Bartlett, *Men and Women in Christ*, s. 66)
39. David Scholer, *Journal of the Evangelical Theological Society* cilt 30, Aralık 1987, s. 416. www.bit.ly/3bDKpl9
40. Aristoteles, *Politika*, 1259a.
41. Celsus ikinci yüzyılda yaşamış pagan bir eleştirmendi. Bu alıntı Ross Shepherd Kraemer’in *Her Share of the Blessings* adlı kitabından alınmıştır (s. 128).
42. Bkz. John Piper, *This Momentary Marriage*, 6.–8. bölümler
43. Grudem “paterfamilias” terimini yalnızca bir kez, 7. bölümün 102. dipnotunda kullanır. Orada başka bir yazar hanenin en yaşlı üyesinin önemini vurgular.
44. II. Ioannes Paulus, *Mulieris Dignitatem*, s. 88.
45. Yaratılış 21:12
46. Hâkimler 13:10-11
47. Luka 1:26-38
48. Matta 1:18-21
49. 2 Krallar 4:8-10
50. 1 Samuel 25:3
51. 1 Samuel 25:25
52. Kaynak alıntı NRSV’den [New Revised Standard Version]
53. Richard Hays, *First Corinthians*, s. 116.
54. Örneğin Grudem’in temel eseri *Evangelical Feminism and Biblical Truth* [Evanjelik Feminizm ve Kutsal Kitap Gerçeği], aralarında 1 Korintliler 7’nin eşit konumlu bir evlilik öğrettiği argümanının da bulunduğu eşitlikçi argümanları çürütmek için yazılmıştır. Ama Grudem, eserin 800 sayfasından yalnızca birini kaplayan çok kısa bir bölümde (6.7), sadece 1 Korintliler 7’nin kocanın yetkili önderliğini yalnızca düzenlediğini ileri sürer. Ancak bu bölümün yalnızca Efesliler 5’in hiyerarşik yorumunun uygulanmasını düzenlemekle kalmayıp Efesliler 5’in yorumunu da belirlemesi gerektiği varsayımına karşı hiçbir argüman sunmaz. Hem kocanın hem de karının birbirleri üzerinde eşit yetkiye sahip olduğunu açık seçik saptayan 1 Korintliler 7 gibi bir metin bölümü – ki bu, bütün yorumcuların üzerinde anlaştığı bir olgudur –, yalnızca bazı yorumcuların kocaya tek yönlü yetki verdiğini ileri sürdüğü bir metin bölümünün (Efesliler 5) yorumunda ağırlık taşımalıdır.
55. Örneğin – Andrew Bartlett’in *Men and Women in Christ* içinde (s. 18–19) belirttiği gibi – Tom Schreiner, Philip Payne’in 2009 tarihli *Man and Woman: One in Christ* adlı kitabına yanıt olarak ayrıntılı bir özet yazar ve bir çürütme girişiminde bulunur. Payne bütün bir bölümü 1 Korintliler 7’ye ayırmasına rağmen, Schreiner tuhaf bir şekilde bu bölümden hiç söz etmez. Benzer bir durum, 2012’de *God’s Good Design: What the Bible Really Says about Men and Women* [Tanrı’nın İyi Tasarımı: Kutsal Kitap Erkekler ve Kadınlar Hakkında Gerçekte Ne Diyor] adlı kitabı yayımlayan Claire Smith için de geçerlidir. Açıkça belirttiği amacı, evlilik için en iyi modeli “belirlemesi gereken” “en önemli Kutsal Kitap metinleri” ile ilgilenmektir. Kitap Don Carson ve başkaları tarafından coşkuyla önerilir; pek çokları onu eksiksizliğinden dolayı över. Ama tuhaf bir şekilde evlilik hakkındaki beş bölümünden hiçbirini 1 Korintliler 7 ile ilgilenmez. Bu yazarları sahtekârlıkla suçlamıyorum; yalnızca önemli bir kör noktanın varlığını ve insanların Kutsal Kitap’ı, bir konu hakkında söylediği her şeyi öğrenmek için değil, yalnızca önceden edindikleri görüşü desteklemek için bilinçsizce kullandıkları bir “doğrulama yanlılığı” belirtilerini görüyorum.
56. *Discovering Biblical Equality*’den alıntı, s. 238
57. Kaynak: www.gates.ly/3bMqqQZ
58. Kaynak: Sandra Joshel ve Sheila Murnaghan, *Women and Slaves in Greco-Roman Culture*, s. 217–20. Alıntılayan: Barr, *The Making of Biblical Womanhood* (s. 226)
59. Bkz. Susan Hylen, *Women in the World of the New Testament*

60. Toplumsal koşulların önderlik rolü üstlenebilecek insanların seçimini nasıl sınırladığını daha iyi anlamak için, varlıklı bir bölgede ağırlıklı olarak üniversite eğitilmiş insanlardan oluşan modern bir kiliseyi düşünün. Şimdi, eğitimsiz bir işçinin bu kilisede önder bir rol üstlenmesinin ne kadar olasılık dışı olacağını düşünün; bunun basit nedeni, bu insanların onu izleyip izlemeyeceğinin (ve dolayısıyla onun onlara gerçekten önderlik edip edemeyeceğinin) şüpheli olmasıdır. Bu yüzden Kutsal Kitap'ta kölelerin ihtiyar olduğuna dair örnekler de bulamayız.
61. John Stackhouse, *Finally Feminist*, s. 39
62. Koloseliler 3:18
63. Titus 2:5
64. 1 Petrus 3:1
65. Kitabımı fazla uzatmamak için 1 Petrus 3:1-7'yi bütünüyle açıklamamaya karar verdim. Ama Andrew Bartlett'in *Men and Women in Christ* [Mesih'te Erkekler ve Kadınlar] adlı kitabının 6. bölümünü öneririm. Bölümün başlığı "Submission and Honour: 1 Peter"dır (Boyun Eğme ve Onur: 1 Petrus). Bence Bartlett, Petrus'un esasen Pavlus'un Efesliler 5'te izlediği yolu izlediğini, yani kültürün hiyerarşik düzenini karşılıklı boyun eğme öğretisiyle içten içe aşındırdığını ikna edici biçimde gösteriyor. Pavlus gibi Petrus da 3:1-6'da kadının kültürel olarak beklenen boyun eğici rolünü ne yıkar ne de koşulsuz onaylar; tersine, onu müjdeden esinlenen yeni gerekçelerle yeniden biçimlendirir: İman etmeyen kocadan korktuğu için değil, Tanrı'ya umut bağladığı ve kocayı Mesih için kazanmaya çalıştığı için. Ve Pavlus gibi Petrus da Hristiyan kocanın kültürel olarak beklenen otoriter rolünü idealleştirmez ya da mahkûm etmez, ama onu 3:7'de üç açıdan yeniden biçimlendirir: 1) Kocalar eşlerine karşı "aynı şekilde" davranmalıdır (bu, pek çok tamamlayıcı ilahiyatçının gözden kaçırdığı anlaşılan belirleyici ifadedir); bu davranış daha önce şunlar için anlatılmıştı: imanlıların Tanrılarına ve krallarına karşı tutumu (2:13); kölelerin efendilerine karşı tutumu (2:18-25); Mesih'in cellatlarına karşı tutumu (2:21); ve kadınların kocalarına karşı tutumu, Yaratılış 18'de Sara'nın İbrahim'e karşı tutumu da dahil (3:1-6) – yani alçakgönüllü bir boyun eğme içinde. 2) Kocalar eşleriyle, onların daha az gücünü göz önünde bulundurarak yaşamalıdır. 3) Kocalar, (Greko-Romen kültürün aksine) kurtuluşun eşit haklı ortak mirasçıları oldukları için alt konumda bulunmayan eşlerini onurlandırmalıdır. Buradaki "onurlandırmak", mektupta daha önce bütün imanlıların imparatora göstermesi gereken boyun eğmeyi anlatmak için kullanılan kelimenin aynısıdır; karşılaştırın: 2:13 ("[yetkililere] boyun eğin") ve 2:17 ("imparatoru onurlandırın"). Başka bir deyişle Petrus, tam olarak aynı sözcükleri kullanmadan, kocalara eşlerine de boyun eğme (alçakgönüllü, saygılı hizmet anlamında) göstermeleri gerektiğini söyler. Böyle anlaşıldığında Petrus, Efesliler 5'teki Pavlus gibi, evlilikte boyun eğmenin anlamını bir başkasının yetkisine salt itaatten, alçakgönüllü hizmete ve iyi niyete adanmışlığa doğru yeniden biçimlendiriyor gibi görünür. Yetkiye itaat yalnızca tek yönde olabilir; ama Efesliler 5 ve 1 Petrus 3'te gösterildiği gibi, Hristiyan evlilikleri, içinde bulundukları toplumsal yapılardan bağımsız olarak, iki yönde akan alçakgönüllü bir hizmete tanıklık etmelidir. Ayrıca dikkat edin: Petrus, kadının boyun eğmesinin gerekçesi olarak kocanın Tanrı'nın planına göre eşi üzerinde tek taraflı yetkiye sahip olmasını göstermez. Petrus buna inansaydı, bundan söz etmek için mükemmel bir bağlam olurdu. Ama söz etmez; aslında Kutsal Kitap'ın hiçbir yerinde kocalara eşleri üzerinde tek taraflı yetki kullanmalarının buyrulduğu bir ayet yoktur.
66. Yaratılış 16:9
67. Bu arada: Bir zamanlar Aristoteles'in ev düzeni ve monarşik yönetim biçimi nasıl idiyse, bugün de demokrasi belki toplumun bugüne kadar keşfettiği en iyi yönetim sistemidir.
68. 1 Petrus 2:15
69. 1 Petrus 3:1-2
70. Titus 2:5
71. Titus 2:10
72. 1 Timoteos 6:1
73. 1 Timoteos 5:7, 14
74. Kaynak: www.bit.ly/3EL7OgM
75. Bu bölüm için Kevin Giles'a, *What the Bible Actually Teaches on Women* adlı kitabının 8. bölümü için teşekkür ederim.
76. Yaratılış 9:20-27
77. Levililer 25:39-41; 25:44-46
78. Bu bölüm için Kevin Giles'a, *What the Bible Actually Teaches on Women* adlı kitabının 8. bölümü için teşekkür ederim.
79. Papa II. İoannes Paulus, *Mulieris Dignitatem*, s. 24. Alıntılayan: Barr, s. 110.
80. Kaynak: www.bit.ly/2ZXK1LY
81. "Çocuklar ile anne babalar arasındaki ilişki, bugünkü kültürümüzden önemli noktalarda farklıydı. Modern dünyada çocukların yetişkin olduktan sonra bir noktada anne babalarından bağımsız hâle geleceği ve artık onların yetkisi altında

olmayacağı varsayılır. Antik dünyada durum böyle değildi; orada yetişkin çocukların yetişkinliklerinin epey ilerisine kadar anne babalarının yetkisi altında kalmaları beklenirdi.” (Howard Marshall, *Discovering Biblical Equality*, s. 188.)

82. Jane Hooker, Storms’un listesine ekleyeceğim bir argüman daha ileri sürer: “Kutsal Kitap’taki kölelik uygulaması ile daha yakın tarihli Amerikan kölelik uygulaması arasında önemli farklar vardır.” (Kaynak: www.bit.ly/3GNFnk9). Bununla, son yüzyıllarda köleliği sona erdirmeye yönelik toplumsal hareketin anlaşılır olduğunu, ama birinci yüzyıldaki köleliğin o kadar kötü olmadığını söylemek istiyor gibi görünüyor. Ama birinci yüzyılda da kölelere zalimce davranılıyordu. Üstelik meselenin özünü kaçırıyor: Her iki durumda da kölelik, bir insana ekonomik amaçlarla sahip olmak demektir. Köleliğin kaldırılması yalnızca kölelere kötü davranılmasıyla ilgili değildi, onun daha ılımlı biçimleriyle de ilgiliydi.
83. Cain Felder (ed.), *Stony the Road we Trod*, s. 226. Alıntılayan: Barr, 6. bölüm.
84. Jean-Jacques Rousseau, *Emil oder Über die Erziehung* (1762). Alıntılayan: Barr, 6. bölüm
85. John Stackhouse *Finally Feminist*’te (s. 56) bunu daha keskin ifade eder: “Toplum ataerkilken – Yeni Antlaşma bağlamında olduğu ve zamanımızın modern toplumu dışında dünyanın her yerinde olduğu gibi – kilise ona uyum sağlayarak skandaldan kaçındı. Ama şimdi modern toplum en azından resmî olarak eşitlikçi olduğuna göre, skandal, kilisenin toplumla birlikte yürümemesi ve kadınların ve erkeklerin keyfi cinsiyet sınırları olmadan armağanlarına ve çağrılarına göre hizmet etmesine izin veren eşi görülmemiş özgürlüğe sevinmemesidir. Bu skandal hem başkalarının müjdelenmesini hem de ... zaten iman etmiş olanların bağlılığını ve gelişmesini engeller. ... Bu toplumda kiliselerin ataerkilliği sürdürmesi, [pek çokları] için dinsel bir engel oluşturur.”